

a. 9165/1

A FIATALKORÚAK BÍRÓSÁGA

ÉSZAKAMERIKÁBAN ÉS EURÓPÁBAN.

ÍRTA

ÉS AZ ERDÉLYI MŰZEUM-EGYESÜLET JOGI SZAKOSZTÁLYÁNAK
1912 ÉVI NOVEMBER HÓ 30-KI ÜLÉSÉN ELŐADTA :

FINKEY FERENCZ DR.

EGYETEMI TANÁR,

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA LEV.-TAGJA.

KÜLÖNLENYOMAT AZ ERDÉLYI MŰZEUM-EGYESÜLET JOG- ÉS TÁRSADALOM-
TUDOMÁNYI SZAKOSZTÁLYÁNAK KIADVÁNYAIBÓL. (1912—13 ÉVI V. FÜZET).

KOLOZSVÁR,

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA.

1914.

A. 2518/1953.

I. A fiatalkorúak bíróságának kialakulása, alapeszméje és jelentősége.

Önként érthető s így megbocsátható emberi gyöngeség, hogy szeretünk eldiesekedni korunk nagy alkotásaival, az „óriási“ haladással és vívmányokkal, a miket a tudomány, különösen a saját szaktudományunk „az utolsó évtizedek alatt“ elért. A mily általános és szintén érthető az éles kritika, melylyel a közvetlenül tapasztalt gyarlóságokat, a felismert hibákat, kinövéseket, elmaradottságot ostromozni szoktunk, épp oly rendes dolog a legszűkebb körünkben észlelt, a saját foglalkozásunk, szakmánk terén tett felfedezések, vívmányok, reformok magasztalása. Nem tudom, nem fogok-e én is a saját szaktudományom iránti ily elfogultság vagy nagyralátás vádja alá jutni, ha a „fiatalkorúak bírósága“ vagy „gyermekbíróság“ néven ismert új büntetőbíró-sági szervezetet, mint a büntető perjog történetében korszakot alkotó, egy új világfelfogást megtestesítő reformintézményt kívánom bemutatni Önök előtt.

Kétségtelen, hogy az emberi nem fejlődésének, a kultura történetének évezredeibe beillesztve, a fiatalkorúak külön bírósága egy csekélyke lánczszem lesz csupán, mely összeköti a 19- és 20-ik századok felfogását a *fiatalkorú bűnelkövetők s az elhagyatott és züllésnek indult* gyermekek és ifjak kezelése, a velük való elbánás tekintetében, vagy legfeljebb első lépcsője az új, modern büntetőperjognak, melyet a 20-ik és a következő századok fognak kiépíteni. A mi szemünkben azonban, a kik éppen

tanúi lehetünk ez új intézmény megszületésének és bámulatos hirtelenséggel megszilárdulásának s elterjedésének s a kiknek a most megindult új fejlődési folyamat további alakulásáról csak sejtelmek lehetnek, egészen természetes, ha korszakos jelentőségűnek, óriási fontosságúnak tünik fel ez új fejlemény, melyben eszményeink, törekvéseink megvalósulását, kísérleteink, küzdelmeink diadalát és koronáját szemléljük.

Mi a „fiatalkorúak bírósága“, mit jelent ez a *különleges bíróság* és a fiatalok bűnügyeiben való *különleges eljárás*?

Egy új szellemnek, egy új világnézetnek diadalrajutását és érvényesülését a fiatalkorú bűnelkövetőkkel s az elhagyatott és erkölesileg veszélyeztetett, vagy éppen züllésnek indult gyermekekkel és fiatalokkal szemben. A fiatalkorúak külön bírósága egy új igazságügyi s egyben társadalompolitikai intézmény, melynek feladata az elhagyatott s erkölesi romlásnak kitett gyermekek és fiatalkorúak megmentése s a bűnelkövetés (kriminalitás) útjára került ifjak erkölesi átalakítása, nevelése iránti intézkedés. Egy oly oszme és oly intézmény, melyet ma, a „gyermek századában“, a népnevelés, az általános kultúra hatalmas fellendülése s a gyengébb osztályok gazdasági, szellemi és erkölesi erősítése iránti általános törekvés korszakában nemesak természetes, de szükségszerű társadalmi fejleménynek kell tekintenünk. Hogy van az hát, hogy az erkölesileg veszélyeztetett fiatalkorúak sajátos, különleges kezeléséről, mint új eszméről, a fiatalkorúak bíróságáról, mint kialakulás, megszületés vagy kiépítés stádiumában levő intézményről kell beszélnünk?

E jelenség magyarázata a tételes büntetőtörvénykönyveknek a gyermekekre és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó szűkkeblű és ezélszerűtlen szabályaiban keresendő. Daczára, hogy a 19-ik század btk.-ei, kezdve az 1810-iki francia Code Penal-lal, óriási változást, egy új világot hoztak létre a büntetőjogban, a 18 ik század végéig uralkodó barbár büntetési rendszer, a folytonos halálbüntetés, a testi büntetések, a gályarabság helyett a modern szabadságvesztést, a javító börtönöket s a pénzbüntetést tették uralkodó büntetési eszközökké, az eddigi „vérrel írott“ büntetőtörvénykönyveket humánus, emberies kódexekké, a „büntettesek Magna Cartá“-jává alakították át:

sajnos, a gyermek és fiatalkorú bűnelkövetőkre nézve még ezek a „klasszikus” nak nevezett btk.-ek sem tudtak kellő magaslatra, a valódi humanizmus álláspontjára emelkedni. Ezek a klasszikus büntetőkódexek a nagy küzdelemmel kivívott egyéni szabadság és jogegyenlőség eszméinek varázshatása alatt, a felnőtt büntetettek, illetőleg a vádlottak és gyanúsítottak *egyéni szabadságjogainak* a zsarnoksággal, a hatósági önkénykedéssel szemben biztosítását tekintették főfeladatuknak, ezért beérték a büntetendő cselekmények szabatos meghatározásával, az azokra kiszabható büntetési tételek arányos megállapításával.

Ennek az *általánosító*, a tettes *egyéniségével* s a társadalom érdekével mit sem törődő jogászai felfogásnak volt a folyománya, hogy a btk.-ek a gyermek és fiatalkorú bűnelkövetőket, vagyis az azok által elkövetett büntetendő cselekményeket is ily rideg jogászai elbírálásban részesítették. Az értelmi fejlődés minimális fokát elért gyermek és fiatalkorú, néhol már a 7 vagy 9 éves is, ha büntetendő cselekményt követett el, épp úgy a rendes büntető bíróság elé került s épp úgy kimérték rá cselekményének objektív súlya szerint a börtönt, fogházat vagy pénzbüntetést, mint a felnőttre, mindössze enyhítő körülménynek tekintették a fiatalkort s erre való tekintettel a btk.-ek *redukált büntetési tételeket* állapítottak meg a fiatalkorú büntetettekre.

Nem is beszélve a halálbüntetésről, a melyet néhol még a 19-ik század elején is alkalmaztak gyermekekkel szemben is, elég csak arra utalnom, hogy a közönséges börtön- vagy fogházbüntetés, bárminő humanusan hajtsuk azt végre, a serdületlen gyermekekre és ifjakra nemesak igazságtalan, hiszen ők tetteik jelentőségét, horderejét teljes egészében felfogni még nem képesek, de szükségtelen, célszerűtlen, sőt tekintve a gyakorlati következményeket, egyenesen veszedelmes. A gyermek és a fiatalkorú, még ha súlyosabb büntetést követett is el, ha erkölcsileg romlottnak látszik is, könnyebben megjavítható, átalakítható, mint a felnőtt büntetett; a megtorlás tehát velök szemben szükségtelen és ezéltévesztett, mert a nélkül is, illetőleg *más eszközökkel sokkal biztosabban elérhetjük a büntetés ideális célját, a javítást.* Gyakorlatilag pedig, jól tudva azt, hogy a börtönökben és fogházakban legtöbb helyt még mindig az össze-

zárás, az éjjeli-nappali közösség rendszere áll fenn, a gyermek- vagy fiatalkorú fogolyra kész erkölcsi romlás s a társadalomra nyílt veszedelem azok börtönbe elhelyezése, hiszen a felnőtt és kitanult gonosztevőkkel való huzamosabb érintkezés előreláthatólag erkölcsi halottakká, valódi büntetésekké teszi az ide került ifjakat. Bizonyára ennek a tökéletlen büntetési rendszernek köszönhető jórésztben, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők száma mindenfelé óriási emelkedést mutat. Elég csak a hazai statisztikából megemlítenem, hogy 1905—1908-ig évente több mint 12.000 volt a 12—18 éves korban levő bűnelkövetők száma.

Ez a rideg s egyaránt igazságtalan és célszerűtlen rendszer azonban természetesen kihívta maga ellen a bírálatot. A büntetőjogi tudomány bátrabb szellemű művelői, így különösen a „Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület” tagjai már több mint két évtized óta sürgették a tételes büntetőjogok ezen égető hiányainak és visszasságainak gyökeres reformját. Az *egyénítés* eszméje, a bűnelkövetők különböző osztályaival való különböző, vagyis mindenikkel a *megfelelő elbánás* és a *humanizmus*, a valódi ember-szeretet, az *emberi élet s így a gyermek értékének a felismerése*, a modern büntetőjogi tudomány eme vezéreszméi lassanként köztudattá, közvéleménynyé emelték, hogy a gyermeket és a serdületlen fiatalkorút, ha büntettet követett is el, oktalanság és embertelenség megtorló büntetéssel sújtani, sokkal emberiesebb s úgy a társadalomra, mint az államra nézve eredményesebb és hasznosabb ezeket a rendszerint neveletlen vagy rossz, ferde irányban nevelt, rakonczátlan és züllött gyermekeket és ifjakat erkölcsi erősítés, trénirozás s ha szükséges, rendszeres javító nevelés alá venni.

Ezzel a modern szellemű jogászai törekvéssel párhuzamosan indult meg rendszeresebben az utolsó félszázad alatt, néhol ugyan csak 1—2 évtized óta egy másik nagy zerű humanitárius mozgalom: az elhagyatott, fogyatékos és az erkölcsileg veszélyeztetett, vagy éppen bántalmazott gyermekek és ifjak megmentésére és felnevelésére irányuló társadalmi és állami tevékenység, a gyűjtőnévvel úgynevezett *gyermekvédelem*, a mely végeredményben szintén a kriminalitás veszélyei elleni állami és társadalmi védekezés egyik éppen legeredményesebb, leg-

gyakorlatiasabb, egyben legemberiesebb eszköze. Az azelőtti szórványos magánjótékonytságot a 19-ik század utolsó tízedeiben Európa és Északamerika összes kulturállamaiban felváltotta az egyesületi úton, vagy állami erővel, illetőleg államsegélylyel támogatott rendszeres összeszedése, családokhoz, jótékony- vagy nevelőintézetekbe elhelyezése az elhagyatott, közsegélyre szoruló gyermekeknek és ifjaknak. Egy végtelenül tiszteletre- és dicséretreméltó humánus törekvés, melynek arányairól fogalmat alkothatunk, ha megemlítem, hogy az északamerikai Unióban ez időszereint több mint 100 egyesület és több mint 1000 intézet foglalkozik a gyermekvédelemmel, hazánkban pedig az utolsó 10 év alatt a 17 állami gyermekmenhely és a legújabban alakult patronázs-egyletek útján körülbelül 60 000 elhagyott gyermek vétetett gondozás alá. A mennyire szomorú ez az adat az elhagyatott és segélyre szoruló gyermekek óriási létszáma miatt, épp oly örvendetes és elismerésreméltó, hogy végre az állam és a társadalom céltudatosan programjába vette az elhagyatott gyermek megmentését, az erkölesi, értelmi és testi elzüllésben való megakadályozását, vagyis a *gyermekvédelem* és a *javító nevelés* lettek az uralkodó és teljes erővel felkarolt vezéreszmék.

Ime ez az új felfogás, ez a modern eszmeáranlat teremtette meg a fiatalkorúak külön bíróságát, mint a fiatalkorúak új büntetőjogának és a gyermekvédelemnek legújabb fejleményét s éppen e két, egymást kiegészítő humanitárius és gyakorlatias *társadalomvédelmi mozgalom* összekötő kapesát és szilárd központi szervét.

Érdekes és jellemző, hogy ez az új intézmény nem náluuk, az ősi kulturával, nagy tudományos irodalommal diecekvő Európában, hanem a fiatal, tetterős, alkotásra vágyó Északamerikában születik meg s onnan terjed el alig egy évtized alatt az egész világ kulturállamaiba. Ennek magyarázata tényleg az amerikaiak (a kik alatt rendszerint az északamerikaiakat értem) egészséges, gyakorlatias észjárásában, a gyermekvédelem óriási gyakorlati jelentőségének felismerésében s a jogászi előítéletektől és a bürokratizmustól ment bátor kritikai szellemükben, az egyesületi élet, a konferenciázás, kongresszusozás nagyobb felkarolásában s ezek elevenebb és eredményesebb működésében található.

Az amerikaiak nem merő filantropiából, nem elméleti tudományos vizsgálódások nyomán, hanem a gyermekek és a fiatalok elhanyagolásából, az elhagyatott, neveletlen, züllésnek induló ifjaktól várható kézzelfogható társadalmi veszélyek elhárítása s viszont az elhagyatott, züllött gyermekeknek és fiataloknak tisztességes munkásokká kinevelése által nyerhető gazdasági és társadalmi előnyök biztosítása végett karolták fel a gyermekvédelmet és a javító nevelést. *Ch. L. Brace*, a gyermekvédelem első apostola,¹ a „közveszélyes osztályok“ elleni védekezés céljából alapítja meg 1853-ban a new-yorki gyermekvédelmi egyesületet. *Mac Donald* és *Henderson* újabb szociológiai műveikben² kézzelfogható adatokkal mutatnak reá a közegészségügyi, kulturális, gazdasági károkra, a közbiztonsági veszélyekre, melyeket a „büntettes, szegény és fogyatékos“, illetőleg az „elhagyatott, fogyatékos és bűnelkövető“ osztályok a társadalomra és az államra jelentenek. *Boies*, *Dugdale* pedig számadatokkal igazolják és dollárokból fejezik ki az elhagyatottság, a nyomor, a degeneráció romboló hatását s az azok által előidézett társadalmi bajokat és károkat.³

Ezek a gyakorlati érvelések, a kézzelfogható példák s természetesen a lelkes apostolok agitálása hozza létre egymás után a gyermekvédő- és gyermekotthon-egyesületeket, a különböző árvaházakat, munkás-iskolákat (industrial school), javítóiskolákat s e nagyarányú mozgalom és agitálás által felkeltett érdeklődés a szerencsétlen sorsú, elhagyatott és bűnelkövető ifjak (dependent and delinquent) megmentése és átalakító nevelése (reformation) iránt teremt meg egyes egészen új intézményeket: így a *próbarabocsátást*, a *pártfogó tisztriselői állást*, a *reformatóriumokat*, végül mindezek betetőzéséül a külön *gyermekbíróságot* (children court), az újabban általában ú. n. *fiatalkorúak bíróságát* (juvenile court).

¹ *Ch. L. Brace*: The dangerous classes of New-York. 1872.

² *Mac Donald*: Study of the criminal, pauper and defective classes. 1902.; *Henderson*: Introduction to the study of the dependant, defective and delinquent classes. 1901

³ *Boies*: The science of penologie. 1901.; *Dugdale*: The Yukes. A study in crime, pauperism, disease and heredity. IV. edit. 1910.

Északamerika így lett vezető e téren a kulturállamok közt. Itt nőtt ki lassan, szinte önkéntelenül, a szakadatlan gyakorlati kísérletekből a *fiatalkorúak egészen új, különleges büntelőjoga*, melynek vezérelvét is ők formulázták legkategorikusabban abban a tételben, hogy a fiatalkorúakkal szemben, ha büntettet követtek is el, *a megtorlás eszméjét el kell hagyni s minden erővel azok erkölcsi megmentésére, átalakító nevelésére kell törekedni*. Az amerikaiak mondják ki bátran, leplezetlenül, hogy *a fiatalkorút sohasem szabad büntetetlennek tekinteni s büntetesként kezelni*, mert a fiatalkorú jogi értelemben büntetendő eselekményt nem követhet el. A gyermek és a fiatalkorú lehet „bűnelkövető“, de nem „büntetett“ jogi értelemben, mert a bűnelkövetés (delinquency) még nem jelenti okvetlenül a bűnösséget (criminality). Ennek a kategorikus elvi álláspontnak lesz következménye, hogy a gyermekekre és a fiatalkorúakra vonatkozólag egészen külön törvényeket kezdenek hozni és pedig külön az *elhaqyatott*, külön a *bűnelkövető* gyermekekre, azok védelmére, illetőleg a velük való gyámkodó eljárásra.

Így kezdik el külön törvényekkel szabályozni a fiatalkorú bűnelkövetők ügyeiben való *eljárást* is. Massachusetts állam már 1870-ben egy törvényben azt rendeli, hogy a fiatalkorúak bűnügyeiben a főtárgyalást a felnőttekétől elkülönítve kell tartani. New-York 1877-ben az iránt intézkedik, hogy a 16 évesnél fiatalabb vádlottak a büntető eljárás alatt a rendőri állomásokra vagy vizsgálati fogházakba ne helyeztessenek, hanem az eljárás befejezéséig egy jótékony-egyesület (Society for the Prevention of cruelty to children) menházában őrizendők s a főtárgyalás az ily vádlottakkal külön tartandó. 1892-től kezdve New-Yorkban tényleg elkülönítve tárgyalják a fiatalkorúak bűnügyeit. Az önálló és speciális gyermekbíróság azonban csak 1899-ben jött létre *Chicagóban*, Illinois állam központjában.

Szintén tanulságos és jellemző, hogy ez új, korszakalkotó intézmény törvényhozási és tényleges megvalósítása is a női klubok, a gyermekvédő-egyletek és konferenciák agitálásának köszönhető. A chicagói női klub, majd „a női klubok országos szövetsége“ sürgették erélyesen a serdülő ifjagnak a felnőttek fogházából kizárását s azok egészen különleges keze-

lését. Ezen erélyes agitáció eredménye lett az 1899 ápril 21.-iki törvény (az ú. n. Juvenile court law), mely az eddigi kísérleteket felülmúló határozottsággal egyenesen kiveszi az összes erkölcsileg veszélyeztetett, tehát úgy az *elhagyatott és elhanyagolt, mint a büntetett ifjakat* a rendes büntetőjogi és büntetőperjogi szabályok alól s azok ügyeiben való eljárásra, azok gondozására egy önálló bírói szervet állít fel: a *fiatalkoriúak bíróságát*.

Chicago városa (az ú. n. Cook country) állítja fel tehát először az önálló „fiatalok-bíróságát”, melyet azután némi této-vázás után, egy pár év múlva a legtöbb északamerikai állam átvett és külön törvényekkel életbeléptet, úgy hogy egy évtized múlva, az 1910.-iki nemzetközi börtönügyi kongresszusra készített kimutatás szerint már 41 állam- és territóriumban működik az önálló fiatalok-bírósága.¹

De épp oly gyorsan, mondhatni rohamosan népszerűvé lesz az új intézmény Európában, a hol ez annál nevezetesebb momentum, mert idegen s éppen egy meglehetősen kritikus szemmel nézett világrész intézményéről volt szó. Az 1905 szeptemberében Budapesten tartott VII. nemzetközi börtönügyi kongresszuson vesznek tudomást az európai állam szakemberei is ezen új intézményről² s az egyhangú lelkes fogadtatás folytán, melyben a kongresszus tagjai azt részesítik, az annak átültetése iránt kifejezett „óhaj” csakugyan rövidesen meg is valósul. Előbb rendeletileg, majd pár év múlva törvényhozásilag is életbelépteti a fiatalok külön bíróságát a legtöbb európai állam. Így Anglia, Németország, Ausztria, Olaszország, Hollandia, Svéd- és Németország, Dánia, Oroszország, Belgium, Franciaország és már 1908-ban Magyarország is. Az 1905 óta tartott nemzetközi vagy nemzeti büntetőjogi kongresszusok, konferenciák mondhatni állandóan napirenden tartják az új intézmény alapelveinek, részleteinek kérdéseit s mindenfelé a legnagyobb érdeklődéssel kísé-

¹ V. *Hastings H. Hart*: Juvenile Court Laws in the United States New-York, 1910.

² *Barrows Samuel*-nek, az Egyesült-Államok hivatalos kiküldöttjének jelentése (könyvalakban: Children's Courts in the United States, Washington 1904).

rik és sürgetik annak életbeléptetését. Már az 1910 évi német jogászggyűlés, majd már egész nyíltan az 1907 évi francia nemzeti patronázs-kongresszus, a nemzetközi büntetőjogi egyesület német csoportja, 1909 óta immár három (1909, 1910, 1912) „német gyermekbírósági konferencia“ (Deutscher Jugendgerichtstag), az 1910.-iki washingtoni börtönügyi kongresszus, a folyó évben Párisban tartott első gyermekbírósági nemzetközi kongresszus tanácskozásai és határozatai élénk bizonyosságai annak, hogy a fiatalok-bírósága a szakemberek körében osztatlan népszerűségnek örvend s átültetését, megvalósítását a modern büntetőpolitikai program legelső pontjául tekintik világszerte.

Mi a magyarázata e páratlanul gyors elterjedésnek, melyben ez az intézmény részesült, az osztatlan elismerésnek és lelkesedésnek, melylyel a két világrész jogászhai részéről fogadtatott? Bizonyára az intézmény egészséges alapgondolata és a kézzelfogható nagy gyakorlati előnyök, a melyek az új intézménytől remélhetők.

A fiatalok-bíróságának alapeszméje voltaképpen egy ősrégi gondolatnak új alakban kifejezése, modern kiadása. Az Aris toteles által hirdetett kiegyenlítő igazság, az igazi egyenlőség: *a nem egyenlőkkel nem egyenlően bánás* gondolata, mely több mint két évezreden át a legfejlettebb államok jogrendjében sem tud diadalmaskodni, illetőleg a legferdebb alakban, a rendi megkülönböztetésekben érvényesül, ennek modern kiadása: az *emberi igazság* eszméje vezet reá a szabadság és egyenlőség századában a büntetőjogászokat az egyénítés, az individualizáció elvére. *Wahlberg* már az antropologiai irány megindulása, a Lombroso fellépte előtt, 1869-ben könyvet ír *az individualizációról*, mint a modern büntetőjog vezérelvéréről s követeli *a büntetettek osztályozását*. Ez a gondolat lesz aztán vezéreszméje a bűnügyi embertani és szociologiai iskolának, az előbbi fiziologiai és lélektani szempontok figyelembe vétele, utóbbi a társadalom hathatósabb védelme szempontjából állítja homloktérbe a büntetettek osztályozását. Így lesz a bűnelkövető gyermekekkel és fiatalokkal, mint a büntetettek egy külön osztályával való különleges elbánás a modern szellemű büntetőjogászok körében a múlt század utolsó tizedében egyszerre *communis opinio*.

Az egyénítés eszméjével nem csak összeillett, de azt pompásan kiegészítette s a fiatalok-bíróságának a talajt előkészítette az amerikaiak által kipattantott és élesen kiemelt másik gondolat: *a gyermek értékének elismerése*. Az amerikaiak szerint éppen ez képezi a fiatalok-bíróságának alapeszméjét, mert a szülői gondozástól megfosztott gyermeket ez az intézmény lesz hívva természetes jogaihoz, erejének, képességeinek kifejtéséhez juttatni. De a társadalom, az állam szempontjából is a gyermek értéket képvisel, melyet azonban csak a jó és nemesítő környezet menthet meg és fejleszthet ki. Gondozás, gyámolítás mellett a gyermekből hasznos munkása, jó polgára lesz az államnak; gondozás nélkül, elhanyagolva teher lesz környezetére, veszedelme, kára a társadalomnak, ellensége, pusztítója az államnak. A fiatalok-bírósága azért, mint az elhagyatott, elhanyagolt, vagy bűnelkövető gyermekek és ifjak megmentését és felnevelését biztosító és hivatalosan munkáló központi szervezet, a legkézzelfoghatóbb hasznót, nyereséget nyújtja úgy magának a gyermeknek, mint a társadalomnak és az államnak. Százakat, ezreket ment meg az elzülléstől, a valódi büntettség sülyedéstől s így kiszámíthatlan károkat, bajokat, veszedelmeket hárít el a társadalomról és az államról. A fiatalok-bírósága egy hatalmas *társadalomvédelmi szervezet* s így nem csak nincs ellentétben a tétéles büntetőjogok alapelveivel, de éppen a büntetőjog legfőbb vezérelvének, *a társadalom védelmének* leggyakorlatiasabb és egyik legnagyobb jelentőségű eszköze.

De ha így a fiatalok-bíróságának alapgondolatát kitűnőnek s a modern koreszmékkel: a humanizmussal, a szolidaritással, a gyengébb társadalmi osztályok segítségével, a szocializmus alapgondolatával is megegyezőnek találtuk, felvetődhetik a kérdés, szükség van-e e czélből külön bírói szervezetre, nem teljesítheti-e a gyermek- és embermentés e nemes művét a közigazgatás, melynek inkább a feladatkörébe tartozik a társadalmi bajok gyógyítása, a gondozás, gyámolítás, mint a rendszerint jogvitákkal foglalkozó bíróságnak? S ha úgyis a fiatalok-bíróságot kivesszük a rendes büntetőjogi szabályok alól s azokat csak a felnőtt érett emberekre akarjuk jövőre alkalmazni, akkor nem logikusabb lenne-e a fiatalok-bíróságot teljesen kivenni a bün-

tetőbíró, sőt általában a bíróságok kezéből és teljesen *külön-
álló közigazgatási szervre* bízni azok ügyeinek intézését s teljesen
mellőzni a felnőttekre megállapított büntetőperjogi szabályokat,
a formalisztikus perrendszerű eljárást?

Elméleti, illetőleg elvi szempontból habozás nélkül igennel
kell felelni e kérdésekre. S éppen az eredeti amerikai minta
szerinti fiatalok-bírósága — a mire Balogh Jenő már 1905-ben
nagyon helyesen reámutatott — lényegében „nem ítélkező bíró-
ság, hanem a bűnelkövető és az elhagyatott, elhanyagolt ifjúság
megmentésére szervezett hatóság“. Az amerikai gyermekbíró
tényleg nem a bűnvádi perrendtartás szabályai szerint jár el,
az egyéni szabadságnak a hatósági önkénykedés elleni védel-
mére felállított büntetőperjogi garanciákat ők tényleg mellőzik,
a fiatalok-bírója egy teljhatalmú vizsgáló és intézkedő hatóság
módjára jár el az eléje állított fiatalkorúval szemben. Azonban
szintén az amerikai példák igazolják, hogy éppen a cél érde-
kében, a veszélyeztetett fiatalság erkölcsi megmentésének biztos
és szilárd vezetése végett gyakorlati szempontból mégis ragasz-
kodnunk kell a bíróság hatásköréhez s e végből még mindig
a büntetőbírák közt találjuk meg legjobban azokat az egyé-
neket, a kik e modern eszméket leghelyesebben fogják a gya-
korlatban megvalósítani. Érdekes jelenség, hogy rendszerint
éppen a legkomorabb ügyekkel foglalkozó büntetőbírák közt
akadnak a leglágyabb kedélyű, a gyermeki lélekhez leereszkedni
tudó, jó szívű, barátságos modorú bírák is, a kik az atyáskodó
jellegű gondozó, gyámkodó eljárásra a legalkalmasabbak. Ennek
természetes magyarázata pedig abban van, hogy a büntetőbíró
foglalkozik állandóan közvetlenül az emberekkel, azok testi,
lelki bajaival, életviszonyaikkal, a lélektani és társadalmi prob-
lémákkal s így önkéntelenül is részvételre, könyörületre hajlik
a szerenesétlen sorsú testi, lelki vagy erkölcsi fogyatkozásban
levő vádlottak iránt, míg a polgári bíró legnagyobb részt vagyoni
természetű perekkel, éles jogi vitákkal lévén elfoglalva, termé-
szetszerűleg ridegebbé, keményebbé válik, a közigazgatási tiszt-
viselő pedig szokva lévén a politikai önkénykedésekhez, gyak-
ran nélkülözi a kellő higgadtságot, türelmet, atyai jóindulatot,
a mi a gyermekekkel és a fiatalkorúakkal való érintkezés alfája.

Ez a lélektani kulesa annak a ténynek, hogy Amerikában is, a hol pedig nemcsak a bűnelkövető, de az elhagyatott és elhanyagolt fiatalok ügyeit is egy újonnan szervezett, külön szervre ruházták, e funkezióra legtöbb helyt a büntetőbírák közül szemelték ki a legalkalmasabbakat s Európában is általában, mondhatni mindenütt, ez lett a gyakorlat. Azonban ha a legalkalmasabb személyeket a büntetőbíróságok sorából veszik is úgy Amerikában, mint Európában az új intézményhez, magát az új bíróságot mindenütt úgy szervezik, hogy az mentől kevésbé legyen igazi büntetőbíróság. Amerikában és Európában éppen az a világosan kifejezett tendencia, hogy a fiatalkorúak bírósága ne a megtorló igazságszolgáltatás, hanem a gyermekvédelem és a fiatalkorú erkölcsi erősítésének, átalakító nevelésének szerve és eszközlője legyen. A fiatalkorúak bírójának a bűnelkövető gyermeket vagy ifjút is úgy kell kezelnie, mint az elhagyatottat vagy elhanyagoltat (hiszen a két eset legtöbbször össze is folyik), tehát első sorban sohasem az elkövetett büntetendő eselekményt kell alapúl vennie a teendő intézkedésnél, hanem a fiatalkorú egyéniségét, helyzetét, környezetét s mindenekfelett jövőjét, vagyis a lehető megjavítását, hasznos és munkás polgárrá kiképzését.

A fiatalkorúak bírójának e feladatából folyik, hogy annak egyfelől jó pszichologusnak, lélekbúvárnak és lélekidomítónak, másfelől jó pedagógusnak kell lennie s így a büntetőbíróból csak annyinak kell benne maradnia, hogy teljes elvetemültség, erkölcsi romlottság és társadalmi javíthatatlanság konstatálása esetén legyen kellő erélye és bátorsága a szigorú eszközökhöz, esetleg a rendes büntetésekhez is nyulni, illetőleg a fiatalkorút a rendes büntetőbíróság elé állítani. A fiatalkorúak bíróját azért, hogy e specziális gyámkodó feladatának jól megfelelhessen, fel kell szabadítani a büntetőperrendtartás formalisztikus szabályai alól. E részben is Amerika adta meg a legbátrabb mintát, a hol a fiatalok-bírója legtöbb helyen teljesen pátriárkális módon, minden formáság mellőzésével, egyszerűen a pártfogó-tisztviselővel vagy a szülőkkel, gondozókkal való *megbeszélés* alapján intézi el az ügyeket. Az amerikai államok közül New-York ragaszkodott legjobban a büntetőperrendtartás szabályaihoz,

legújabbban azonban a kisebb ügyeknél itt is mellőzik a formszerű tárgyalást. Az európai államok kissé nehezen tudnak beletrődni a perrendtartási szakok és formaságok mellőzésébe, de a legújabb törvények és törvényjavaslatok már a legnagyobb-részt belementek e radikális újításba is oly eltéréssel, hogy néhol az idősebb korosztályokra (16—18 évesek), másutt a súlyosabb deliktumokra hagyják fenn a perrendszerű eljárást.

II. A fiataikorúak bíróságáról szóló törvények és törvényjavaslatok az egyes északamerikai és európai államokban.

A fiataikorúak külön bírósága Északamerikában is mindössze 12 éves, Európában pedig alig egy pár éves új intézmény lévén, természetesen még mindig a kialakulás, a esízolás, javítgatás állapotában van. Amerikában ugyan már a nevezetesebb vezető államokban mint megszilárdult intézményről beszélhetünk róla s különböző rendszerei, vagyis inkább módszerei is kialakultak, azonban Európában, a hol éppen most éli az átültetés, a kísérletezés vajudási éveit, megjegecezesedett rendszeről ma még alig lehet szó. Az új intézménynek amerikai és európai típusáról, sajátos rendszereiről tehát még alig beszélhetünk, csupán arról, hogy az eredeti amerikai mintát melyik európai állam mennyiben közelíti meg, vagy mily módosításokkal fogadta el és miként léptette életbe. Az új intézmény részletes összehasonlító jogi bemutatása végett azért, azt hiszem, legezészerűbben eselekszem, ha előbb az egyes amerikai nevezetesebb államokat, azután az európaiakat sorra veszem s egyenként mutatom be azokban a fiataikorúak bíróságára vonatkozó törvényeket vagy törvényjavaslatokat és azok tényleges megvalósítását.

1. Az északamerikai államok.

Az északamerikai Uniót képező 48 állam és 3 terület mindenike voltaképpen autonom jogterület, így az igazságügyi szervezet és az eljárási szabályok tekintetében a részletekben sok eltérés, változatosság van ugyan, a fővonalakra, az alapelvekre azonban az egység, illetőleg a hasonlatosság kétségtelen. E

hasonlóságot, illetőleg elvi egységet megmagyarázza nemcsak a politikai egység, az érdekek közössége s az egységes nép-jellem, de főleg az utánzási kedv, melylyel a kisebb vagy újabb államok a nagyobbak, az ú. n. vezérállamok intézményeit átveszik és utánképzik. A fiatalkorúak bírósága tekintetében is a részletekben bőven vannak eltérések, variációk, egészben véve azonban a 41 állam, mely az új intézményt Illinois-tól átvette, teljesen elfogadta az eredeti chicagói minta alapelveit és főszabályait. Csupán Colorado, Massachusetts és New-York államok törvényeiben, illetőleg gyakorlatában találhatunk jelentékenyebb eltéréseket s így az illinoisi típus mellett e másik három államéról kell, mint részben elűtő típusokról, megemlékeznem.

a) *Illinois*. Az 1899 ápr. 21-iki törvényt, mely a fiatalkorúak külön bíróságát megteremti, Illinois állam azóta négy ízben is átdolgozta. Jelenleg az 1907 július 1-éről szóló törvény van hatályban. Ez alaptörvényt kiegészíti egy 1905-iki törvény a gyermekek elhagyása, elhanyagolása, vagy bűnelkövetése miatt felelős személyek büntetéséről, s egy 1907-iki a gyermekek letartóztató helyeiről (*Children's detention home*.)

A „juvenile court-law“ szerint különálló fiatalok bírósága csak oly kerületekben szerveztetik, a melyek 500.000-nél nagyobb lélekszámmal bírnak. Más kerületekben a járási és kerületi rendes bíróságok (*circuit and country courts*) járnak el a fiatalok ügyében is. Az önálló „fiatalok bírósága“ (*juvenile court*) az illető kerületi bíróság tagjai közül maguk a bírák által kijelölt egy vagy több bíróból áll, a kik mindig mint egyes bírák járnak el a fiatalok ügyeiben. A fiatalok bírósága külön helyiségben működik s külön irodája van. Chicago városában, a hol az első önálló gyermekbíróság már 1899 július 1. óta működik, 1907-ben épült fel és nyílt meg e speciális bíróság saját külön épülete, egy hatalmas, három emeletes palota, első emeletén a tárgyaló termekkel s a bírák és a pártfogó tisztviselők szobáival, második és harmadik emeletén a fiatalok ideiglenes letartóztatására szolgáló helyiségekkel.

A fiatalok bíróságának kiegészítő segédszervei a pártfogó tisztviselők. Chicagóban a több százra menő önkéntes pártfogó mellett 75 fizetéses hivatásos pártfogó tisztviselő működik, a

mely tekintélyes tisztviselői karnak külön főnöke van. (A főnök évi fizetése 3000 dollár, a pártfogó tisztviselőké 900 dollár.) A pártfogókat és pártfogó tisztviselőket a bíróság választja, illetve jelöli ki.

A bíróság hatásköre kiterjed úgy a bűnelkövető, mint az elhagyatott és elhanyagolt gyermekekre és fiatalkorúakra, vagy is a 17 évesnél fiatalabb fiukra és 18 évesnél nem idősebb leányokra. Az erkölcsileg veszélyeztetett ifjak e három főcsoportjának ügyei külön-külön napokon tárgyalatnak, (dependent day, delinquent day, truant day.)

Az eljárás mindhárom esetben feljelentés alapján indul meg, melyet bármely „kifogástalan egyén“ beadhat a bíróság titkárnál. Ha a feljelentés kellően fel van szerelve, (a terhelt vagy a szülők, rokonok nevét, lakását s a bizonyítékokat tartalmazza), a bíró megidézi a fiatalkorút, vagy ha annak adatai hiányzanak, a szülőt, gyámot vagy rokonokat. Szükség esetén elfogató parancs (warrant) is becsátható ki a terhelték ellen. Ha ez nem látszik szükségesnek, az eset végleges elintézéséig a gyermek egy pártfogó felügyelete alatt eddigi gondozójánál otthon hagyható, vagy más alkalmas módon (magánál a pártfogónál, vagy a bírósági épületben lévő otthonban) őrizet alá vehető.

A tárgyalás minden alakszerűség mellőzésével, fesztelen, barátságos megbeszélés alakjában folyik le. Hivatalos vádképviseelő, ügyészsg nincs, rendszerint külön védő sem szerepel, csak ha a bíró szükségesnek látta annak kirendelését. Jelen van azonban a tárgyaláson a pártfogó tisztviselő, a ki már a nyomozást is teljesítette.

Az elhagyatott és elhanyagolt fiatalkorúval szemben a bíró a következő intézkedéseket teheti: *a)* elrendeli a próbára bocsátást, vagyis az illetőt eddigi környezetében hagyja egy pártfogó felügyelete mellett; *b)* ha az eddigi környezet alkalmatlan, más alkalmas gondozót (guardian) rendel ki s a gyermeket ennél helyezi el; *c)* megfelelő nevelőintézetbe utalja; *d)* gyermekvédő egyesületnek adja át az illetőt. Lényegileg ugyanezeket az intézkedéseket teheti a bíró a bűnelkövetőnek

talált fiatalkorúval szemben is, ezeken felül azonban speciális javítóiskolába utalhatja a fiatalkorút.

A bűnelkövető fiatalkorúra nézve a bíróság megengedheti a rendes büntető eljárás lefolyását is. Ugy a felek kérelmére, mint hivatalból elrendelheti a bíróság hat tagú esküdtszék alakítását a súlyosabb esetek elintézésére.

A fiatalkorú gondozásával megbízott intézetek, felügyelők, gondozók kötelesek időnként jelentést tenni a bíróságnak a fiatalkorú állapotáról. A bíróság a jelentéshez képest a tett intézkedést megváltoztathatja. Ugyancsak jelentést tesz a bíróságnak a kerületi „vizsgáló hatóság“, mely évente legalább egyszer meglátogatja az intézeteket.

A chicagói mintát követi a legtöbb amerikai állam, így különösen figyelemreméltók az indianopolisi (1903), willvaukeei (Wisconsin állam) (1901) (gyönyörű önálló palotával) és louisville-i (Kentucky állam) (1906) fiatalok bíróságai.

b) *Colorado*. Chicago mellett legnevezetesebb s részben önálló rendszerű a *denveri* (Colorado állam) fiatalok bírósága. E nyugati, egészen új keletű állam 1903-ban állítja fel az önálló gyermekbíróságot; ugyanakkor külön törvényt alkot a fiatalkorúak bűnelkövetésében közreműködők büntetéséről, majd egymás után a fiatalkorúak elhanyagolása és elhagyatottsága miatt felelős személyek büntetéséről (1905), az elhagyatott és elhanyagolt gyermekekről (1907), a letartóztató otthonokról (1907), az iskolakerülő gyermekekről, a gyermekmunkáról.

A denveri fiatalbíróság szervezetében a chicagóitól mindössze az az eltérés, hogy a fiatalkorúak bíróját itt épp úgy, mint a többi bírakat, népszavazattal választják 4 évre. E részben Colorado polgársága csak gratulálhat önmagának, mert az 1904-ben, majd 1908-ban is megválasztott *Ben Lindsey*-ben oly kitűnő fiatalbíró nyert, a ki e szerepre való rátermettségével, kiváló lélektani és pedagógiai érzékével, e mellett fiatalos lelkesedésével és ügyességével Denvert e téren világhírűvé tette s a fiatalkorúak bíróságának részben új s általánosan a leg-sikeresebbnek elismert típusát, illetőleg a veszélyeztetett fiatalok jó útra térítésének egy rendkívül ügyes módszerét teremtette meg.

Az eljárás tekintetében eltérés, hogy a bűnelkövető ifjak ellen itt a vádelv fenn van tartva; az eljárás a kerületi ügyész (district attorney) indítványára, vagy esküvel megerősített panaszra indul meg. Az apróbb, jelentéktelen eseteket maga az ügyész, vagy a pártfogó-tisztviselő elintézik. A legnevezetesebb újítás, illetőleg eltérés azonban, a mit egyenesen Lindsey honosított meg s a mit éppen azért jogosan neveznek az ő rendszerének, az, hogy Lindsey mint bíró nem elégszik meg az elébe állított fiatalkorú ügyének a tárgyaláson, illetőleg a bírói szobájában történt elintézésével, hanem ő maga a legtevékenyebb pártfogójuk az általa próbárabocsátott ifjaknak. Ő honosította meg azt a rendet, hogy a családjukhoz vagy munkaadójukhoz visszabocsátott ifjak minden két hétben a megállapított napon, kötelesek írásbeli jelentést hozni magaviseletükről tanítójuktól vagy munkaadójuktól s e jelentések átvételét és elbírálását maga Lindsey személyesen végzi s szombatoként (az iskolásokkal reggel, a munkába járókkal este, a leányokkal külön péntek reggel) mintegy ellenőrzési szemlét tart az összes felügyelet alá helyezett fiatalság felett s azok magaviseletét felülbírálja, a szorgalmasakat megdicséri, az ingadozókat buzdítja, bátorítja, a hanyagokat sarkallja, esetleg új intézkedést tesz (a próbát meghosszabbítja), szóval tevékenyen érdeklődik a fiatalok sorsa és a tett intézkedés eredménye iránt s erkölcsi megbeszélésekkel, vitatkozásokkal erősíti őket a javulás, a rendes, tisztességes élet útján s igyekszik őket megmenteni a javító-intézetbe, vagy a fogházba jutástól.

Lindsey ezen életrevaló módszerével főleg a próbárabocsátás intézményét tette hatályosabbá, sikeresebbé s ezzel népszerűbbé, azonban kitünő példát adott arra is, hogy a modern bírónak, főleg a fiatalkorúak bírójának nem elég a bírói szobában intézni az ügyeket, hanem érdeklődnie és közreműködnie kell tett intézkedéseinek mikénti fogantatosítása és eredményessé tétele iránt is. Ezen ügyes rendszer legfényesebb sikere, hogy Denverben gyakran a bíró elé nem tartozó ifjak is önként jelentkeznek a szombat reggeli szemléken s a bíró felügyelete alá adják magukat.

Épp úgy tevékeny ellenőrzést gyakorol Lindsey a javítóiskolába utalt fiatalok felett is.

c) *Massachusetts*. A pártfogó-tisztviselői intézmény és a próbárabocsátás szülőhazájában: Massachusetts-ben a fiatalok külön bírósága csak egy 1906-iki törvénnyel állítatott fel. A fiatalok ügyeinek elkülönített tárgyalását (1872 és 1877-iki törvények) s a fiatalok erkölcsi gondozását azonban Massachusetts jóval előbb megkezdte Illinoisnál s voltaképpen ő készítette elő a talajt az új intézmény kialakulására.

Az 1906-iki törvény, mely Bostonban a fiatalok-bíróságát (the Boston juvenile court) szervezi, annyiban tér el az illinoisitól, hogy a bűnelkövető fiatalok egy külön kategóriája gyanánt különbözteti meg a *züllötteket* (wayward), a kik bűnös vagy erkölestelen személyek társaságában élnek, vagy erkölestelen, bűnre vezető körülmények közt vannak. A fiatalok ellen a büntetőeljárás szabályai egyáltalán nem alkalmazhatók, csak halállal vagy életfogytiglani börtönnel büntetendő eselekmény miatt rendelheti el a bíró a rendes büntetőeljárást. További érdekes jellemvonása a bostoni fiatalok-bíróságának a *zárt ajtók mögötti* tárgyalás. A nyilvánosság kizárását az ily ügyeknél oly szigorúan megtartják, hogy azokról a hírlapok sem hozhatnak tudósítást. Az eljárás menete azonos a chicagóival. Külön megemlítést és elismerést érdemel itt a pártfogó-tisztviselők lelkes és gondos működése, a mi itt hagyományszerű, hiszen itt született meg a pártfogó-tisztviselői intézmény s annak képesen a próbárabocsátás. A fiatalok-bírója és a pártfogó-tisztviselő, mint egyik legkiválóbb bíró mondja, itt tényleg úgy kezelik az eléjük került ifjakat, mint az orvos és asszisztense a betegeiket. A pártfogó teljesíti a nyomozást, jelen van a tárgyaláson s a bíró az ő véleménye és javaslata alapján, a mi fesztelen megbeszélés alakjában történik (belevonva esetleg a szülőt is), teszi meg a megfelelő intézkedést s ha ez próbárabocsátásra szól — a mi a leggyakoribb eset — azonnal át is adja a fiatalokot neki. A pártfogó-tisztviselők (jelenleg 110) valamennyie *fizetéses hivatalnokok* (1500—1800 dollár évi fizetéssel), a kiket a bíróság alkalmaz. Az állás bizalmi természetű, a megbízatás „a bíróság tetszéséig“ szól.

Eltérés az előbbi módoktól az is, hogy a bostoni fiatalok-bíróját az államkormányzó nevezi ki öt évi időtartamra.

d) *New-York*. A negyedik típusa a fiatalok-bíróságának a new-yorki. New-York állam törvényhozása is már az illinoisi előtt több nevezetes lépést tett a fiatalok bűnelkövetők érdekében. Már 1877-ben egy törvény megtiltja, hogy a 16 évesnél ifjabbak a rendes vizsgálati fogházakba vagy börtönökbe helyeztessenek, valamint, hogy a tárgyalóteremben felnőtt büntettekkel együtt legyenek. 1892-ben egy másik törvény egyenesen elrendeli, hogy a fiatalok-bíróság kihallgatása és ügyeik tárgyalása elkülönítve történjék.

Az Illinoisban kialakult önálló gyermekbíróság eszméjét is rögtön felkarolja s már 1901-ben külön épületben megkezdí működését a New-York város I. kerületi, ú. n. *Manhattan Childrens Court*. Ugyanekkor állítják fel Buffalo-ban, majd 1903-ban Brooklyn-ban, Albany-ban a külön gyermekbíróságot. A new-yorki ú. n. gyermekbíróságok (*childrens court*) az előbbi mintáktól főleg abban különböznek, hogy a legutóbbi időig, 1909-ig sokkal jobban ragaszkodtak a rendes büntetőperjogi szabályokhoz, mint a többi helyeken. Csak 1909-ben, a büntetőtörvénykönyv módosításáról szóló törvény írja elő, hogy a 7—16 éves korban levő ifjakat bűnelkövetés esetén nem kell „marasztalni”, csupán fiatalok-bíróságok „bűnelkövetőknek” kell nyilvánítani, vagyis most már New-York is a chicagóiak elvi álláspontjára helyezkedett. Lényegesebb eltérés még mindig, hogy a fiatalok-bírója elé, a kik turnusonként 2—2 hónapra jelöltetnek ki, csak „bűnelkövető” és „elhanyagolt” ifjak tartoznak, a csupán „elhagyatottak” egy külön rendőri hatóság elé vannak utalva.

Az eljárás még mindig inkább perrendszerű, mint az előbbi helyeken láttuk. A nyomozás alatt, illetőleg az ítélelhozatalig az elfogott fiatalok-bíróság rendszerint jótékony egyesületek menházaiban helyezik el. A tárgyalás nyilvános, a Manhattan Children Court nagy tárgyalótermébe rögt n az utcáról nyit be a hallgató. Míg Massachusetts-ben leggyakoribb intézkedés a próbáboesátás, New-Yorkban inkább az intézetbe utalás népszerűbb, a mi az óriási világvárosban, a hol évente 11—12 ezer fiatalok-bíróság kerül a bíróság elé, eléggé érthető is. A próbára-

boesátást különben csak 1903-ban fogadta el New-York a fiatal-korúakra s ettől fogva kezdi kiépíteni a pártfogó-tisztviselői intézményt, a mit főleg az 1907-ben felállított „állami pártfogó-bizottság“ (State Probation Commission) tekint feladatául. 1910 ben már 106 fizetéses és 497 önkéntes pártfogó-tisztviselő működött New-York államban.

*

Az amerikai fiatalok bíróságának jellemző vonásai e néhány minta vázlatos bemutatásából is kivehetők. A legelső szembeötlő vonás, hogy a fiatalok bírója nemcsak a *bűnelkövető*, hanem az *elhanyagolt, züllött* s legtöbb helyt az *elhagyott* gyermekek és fiatalok összes ügyeit intézi. A fiatalok-bírója tehát egyáltalán nem büntetőbíró; a legtöbb törvény kifejezetten előírja (rendszerint a törvény utolsó §-ában) az alapelvet, hogy *„a bűnelkövető ifjat nem kell büntetles gyanúval kezelni, hanem mint egy tévútra vezetett, segély és támasz nélküli állapotban levővel kell vele bánni“* (Colorado 1907. évi törvénye); a bíró tehát „belátása szerint mellőzheti a tárgyalást és megállapíthatja, hogy a gyermek-ifjú az állam gondozására és támogatására szorúl s úgy bánhat vele, mint a gondozás nélküli gyermekkel“ (New-York város bizottságának jelentése 1909).

A másik nevezetes és jellegzetes vonás: a perjogi formák teljes mellőzése a legtöbb helyen s a pátriárkális színezetű, forma nélküli arbitrarius eljárás. A legtöbb helyen a rendes vádképviselőt és a külön védő is mellőztetik s teljesen a nyomozó elv érvényesül. Fontos mozzanat a bíró tevékeny részvéte a végrehajtás körül, illetőleg annak személyes ellenőrzése; végül a pártfogó-tisztviselői intézmény buzgó felkarolása és kiépítése, a fizetett hivatásos pártfogó-tisztviselők mind sűrűbb alkalmazása.

Az amerikai fiatalok-bíróságának eredményéről, működésének hatásáról pontos felvilágosítást adni még mindig nehéz. A statisztikát az amerikaiak nem nagyon szeretik s adataik pontosságáról nem is lehet mindig jótállani. Az azonban kétségtelen, hogy a mint a fiatalok új büntetőjogának anyagi jogi

intézményei: a próbárabocsátás, a javító iskolák, valamint a családokhoz elhelyezés kitűnően beváltak s az elhagyatott, elhanyagolt és bűnelkövető ifjak ezreit mentették meg az elzüléstől, úgy a fiatalkorúak bírósága is, mint e hatalmas gyermekmentési és nevelési akció központi szerve és hatósága, óriási szolgálatot tesz az állam közgazdaságának, szociális és kulturális politikájának. Barrows a gyermekbíróságról 1904-ben a nemzetközi börtönügyi kongresszus tájékoztatására írt ismertetésében helyesen mutat rá, hogy míg eddig Európában a bírósági szervezetnek csak alkotmányjogi és igazságszolgáltatási jelentőségét vették észre, jövőre lehetetlen nem látni annak nagy társadalmi, szociálpolitikai vonatkozását is.

2. Az európai államok.

Mint külön álló bírói szervezet a fiatalok bírósága először Angliában ölt testet az európai államok sorában és pedig tényleg 1904-ben, törvényileg 1908-ban. Azonban az intézmény alap gondolata, a bűnelkövető és az erkölcsileg veszélyeztetett fiatalkorúak különleges kezelése, az előbbieknél a rendes büntetési eszközök alól kivétele, az utóbbiaknak állami gondozás alá vétele s a gyermekvédelemnek az állam által fölkarolása már több mint egy évtized óta rendszeres programját képezi csaknem az összes európai államoknak. Az anyagi büntetőjogi reformok a fiatalkorú büntetésekre, a fiatalkorúak új, modern büntetőjoga, a minél kodifikálása terén kétségtelenül Hollandiát illeti az elsőség (1901) s a miben Svédország (1902), Norvégia (1902), Dánia (1905) is megelőzték Angliát, ép úgy a gyermekvédelem, az elhagyatott gyermekek rendszeres állami gondozása, a miről Norvégia alkot először (1896) önálló törvényt s a melyben hazánk lesz a legközelebbi (1901) s legbátrabb követője Norvégiának, ezek a nagyjelentőségű reformtörvények is tartalmaznak több-kevesebb perjogi, eljárási reformokat is. Svédország a fiatalkorúakról 1902-ben hozott öt törvénye közül az egyiket (jún. 27.) egyenesen a fiatalkorúak bűnügyeiben követhető eljárásnak szenteli, azonban úgy ez a formailag perjogi törvény, mint az említett anyagi büntetőjogi és gyermekvédelmi reformtörvények csak részleges reformokat, kísérleteket kezdeményeznek.

A nyilvánosság korlátozása a fiataikorúak ügyeinek tárgyalásánál, a fiataikorú előéletének és viszonyainak gondos megállapítása, az előzetes letartóztatás, illetőleg a vizsgálati fogság mellőzése, a fiataloknak a rendes fogházak, börtönök helyett speciális letartóztató s minél inkább javító intézetekbe helyezése, az elhagyatottak megmentésére a megfelelő köz-igazgatási vagy gyámügyi szervek biztosítása voltak azok a kísérletek, a melyekkel a fiataikorúak ügye iránt érdeklődő reformállamok bevezették, illetőleg előkészítették a talajt a fiatalok külön bíróságához. El nem vitatható, hogy a külön bírói szerv létesítése a fiatalok ügyeinek intézésére Európában az északamerikai juvenile court utánzása, receptiálása folytán történt. Maguk az új intézményről 1908. óta hozott európai törvények, illetőleg törvényjavaslatok és tervezetek nyíltan kifejezik ezt. Előbb mindenütt gyakorlatilag, néhol miniszteri rendelet, másutt bírói gyakorlat alapján kezdenek megbízni egyes bírákat, vagy bíróságokat a fiatalok ügyeinek intézésével, míg végre napjainkban leplezetlenül és czéltudatosan igtatják, vagy igyekeznek törvénybe igtatni az amerikai intézményt, mint a fiataikorúak új büntetőjogának elengedhetetlen kiegészítő részét és leggyakorlatiasabb biztosítékát.

Ismertetésemben először azokat az államokat mutatom be, a melyek már törvényt alkottak ezen új instituczióról, azután azokat, a melyek rendeletileg vagy szokásjogilag léptették azt életbe, illetőleg törvényjavaslatokat dolgoztak ki róla, végül külön és kissé behatóbban óhajtók szólni a fiataikorúak bíróságának hazánkban való életbeléptetéséről s a folyó évi augusztus hóban az igazságügyminiszterium által e tárgyban közzétett törvénytervezetről.

a) *Anglia.* A fiataikorú bűntettesek javító-nevelésével és a gyermekvédelemmel talán egy állam sem foglalkozott annyit és oly sikeresen a 19. század második felében, mint Angolország. Mindkét mozgalom alapvonalait már az 50-es években lerakja egy-egy nagyjelentőségű törvényben. 1854-ben a Reformatory School Act-tal szervezi a *javító-iskolákat*, a fiataikorú bűntettesek javító nevelésére rendelt intézeteket, 1857-ben az Industrial School Act-tal a *munkás-iskolákat*, az elhagyatott ifjak részére

szolgáló nevelő intézeteket. E két alapvető törvényt aztán több ízben reformálják, míg végre az 1908-ban hozott nagy gyermekvédelmi kódexben (*Children Act 1908*) az összes e tárgyra vonatkozó anyagi jogi és eljárási szabályokat összefoglalják s ezzel teljesen kiépítik és megszilárdítják a fiatalkorúak új büntetőjogát. Ez a nevezetes új törvény, melynek megalkotása érdekesen esik egybe a mi hasonló nagyjelentőségű Büntető-Novellánk (1908: 36. t.-cz.) meghozatalával, rendelkezik először kifejezetten a „gyermekbíróságok”-ról¹ s az szabályozza világosan azok hatáskörét és eljárását.

A *Children Act* előtt azonban már négy évvel a bírói gyakorlat megteremtette Angliában a külön gyermekbíróságot. *Grubb* nak, a Howard-Association (a legtekintélyesebb börtönügyi egyesület) titkárnak amerikai tanulmányútjáról tett részletes jelentése,² majd a Howard-Association javaslatai nyomán Írország egyes városaiban (Dublin, Belfast, Cork) már 1904-ben, Birmingham-ben és Manchester-ben pedig 1905-ben egy külön bíró látja el a fiatalok ügyét. Azóta 18 városban működik így külön gyermekbíró. (*Vámbéry R.*: A fiat. bünvádi eljárására vonatkozó külföldi törvények. 1911 6-ik lap.)

Maga a *Children Act* nem rendelkezik kategórikusan a gyermekbíróságokról. Részletesen szól ugyan a gyermekek és fiatalok őrizet alá vételéről (104–106. és 108–110. §§.), így világosan előírja, hogy előzetes letartóztatás fiatalkorú ellen csak súlyos büntett miatt rendelhető el s a vizsgálati fogság nem fogházban, hanem külön „őrizeti helyen“ (place of detention) foganatosítandó; részletesen rendelkezik is ily „őrizeti helyek“ létesítéséről; utasítja a rendőri hatóságokat, hogy gondoskodjanak, hogy a fiatalkorú terhelt a hivatalos helyiségben tartózkodása alatt felnőtt büntetettekkel együtt ne legyen, stb. Azonban magára a gyermekbíróságra nézve a törvény 111. §-ának 1. pontja csupán azt a rendelkezést tartalmazza, hogy: „ha a somnás bíróság gyermek, vagy fiatalkorú ellen emelt vádat, vagy ily indítványt tárgyal és a gyermek vagy fiatalkorú jelenléte szükséges, a bíróság, ha a vád nem irányul egyszersmind

¹ Az angol terminologia inkább *gyermekbíróság*-ról beszél, Amerikában általánosabb a *fiatalok*-bírósága (juvenile court) elnevezés.

² *Grubb*: Methods of penal administration in the United States. 1904.

felnőtt ellen is, a tárgyalást *más épületben vagy teremben, avagy más napokon vagy más időszakban* köteles tartani, mint a hol és a mikor rendes üléseit tartja. Az így üléselő sommás bíróság *fiatalkorúak bíróságának* (juvenile court) tekintendő.

Külön kijelölt, önálló fiatalok bírójáról tehát még ez a törvény sem gondoskodik, csak a fiatalok ügyeinek külön tárgyalását rendeli el s egyúttal intézkedik az iránt, hogy ha a rendes eljárás során az derül is ki, hogy a terhelt 16-ik évét még nem töltötte be, ez nem akadályozza az eljárásnak a rendes szabályok szerinti folytatását és befejezését, épp úgy, ha az ú. n. fiatalok-bírója előtti tárgyaláson az derül ki, hogy a terhelt 16-ik évét már betöltötte, az sem akadályozza a fiatalok-bíróját, hogy az eljárást folytassa és befejezze. (Supán Londonra nézve rendeli el az ugyanazon szakasz 5—6. pontja, hogy legkésőbb 1910 jan. 1.-ig egy vagy több fiatalkorúak bírósága szervezendő, a mi tényleg meg is történt.

Ugyancz a szakasz rendelkezik még a fiatalkorúak ügyeinek tárgyalásánál a nyilvánosság kizárásáról, a mit a bíróság diszkrecziójára biz (hírlaptudósítók azonban nem zárandók ki).

Az esküdtbíróság elé tartozó bűntettek miatt azonban, ha azokat fiatalkorúak követték is el, az esküdtbíróság ítélt a rendes módon.

A pártfogó-tisztviselők kirendeléséről a próbárabocsátásról szóló 1907 évi külön törvény (Prevention of offenders Act) rendelkezik. E törvény 3. §-ának 2. pontja értelmében: „a hol indokoltnak mutatkozik, „gyermekpártfogó tisztviselőkül“ (children's probation officer) külön pártfogó-tisztviselőket kell alkalmazni. Ha a tettes 16 évesnél fiatalabb, ha csak valami ok nem szól ellene, ily pártfogó-tisztviselőket a próbárabocsátást elrendelő határozatban mindig meg kell nevezni“.

Anglia ezek szerint, habár legalább az ú. n. sommás eljárásban (vétségek és kihágások miatt) elfogadta az amerikai fiatalkorúak bíróságát, ez ideig még nem építette azt ki oly rendszeresen s nem tette oly külsőleg is önálló intézménynyé, mint Amerika. Az alapelvet azonban, t. i. a fiatalok ügyeinek elkülönített intézését, valamint az anyagi jogi vezérelvet, hogy 16 évesnél fiatalabbal szemben a megtorlás elvét fel kell adni

s minden erővel a bűnelkövető ifjú megjavítására, az elhagyott megmentésére kell törekedni, Anglia is teljesen magáévá tette. S ez utóbbi tekintetben nem is Amerika után indul, hanem a saját tapasztalatai és sok évtizedes törekvései után jutott oda, hogy a „gyermeket“ (14 évesnél fiatalabbat) tulajdonképeni büntetéssel egyáltalán nem s a fiatalkorút (14—16 éves) is csak kivételesen szabad és legfeljebb fogházzal sújtani, a mely büntetés végrehajtására szolgáló intézet (a Borstal-intézet) is azonban lényegében javító-iskola. A fiatalkorúak anyagi büntetőjogára nézve tehát Anglia is teljesen az amerikaiak radikális álláspontján van s a fiatalkorúakkal szemben a bírónak engedett széleskörű intézkedési jog tekintetében is azonos felfogást mutat. A Children Act 107. §-a szerint a bíró a bűnelkövetéssel vádolt gyermekkel vagy fiatalkorúval szemben 13-féle intézkedést tehet, melyek kivétel nélkül a javítónevelést, az erkölcsös útra térítést czélozzák s habár ezen intézkedések közt a vesszőzés is ott szerepel, a mit a mi erkölcsi felfogásunk nem tud helyeselni, kétségtelen, hogy e túlzott gyakorlatiaszkodással is a gyermek javát akarják elősegíteni. Egyébiránt a mi Büntető-Novellánk által a szülőkre bízott „házi fenyítés“ szintén magában foglalja a testi fenyítést is, a különbség csak az, hogy az angol törvény szerint a bíró nem burkoltan, hanem kifejezetten rendeli el azt és 12—16 évesre is elrendelheti, míg nálunk csak a gyermekekre, a 12 évesnél fiatalabbra és sohasem kifejezetten rendelhető el.

2. *Belgium.* Az amerikai fiatalkorúak bíróságának úgy formális, mint lényege szerinti átvételére alig pár hóval ezelőtt Belgium adott bátor és követésre méltó példát. Miként annak idején (1888) a feltételes elítélés törvénybeiktatásával, majd a csavargás és koldulás ügyének gyökeres szabályozásával (1900) Belgium lett a vezető az európai kodifikáció terén, úgy most is vezető szerepet vívott ki magának, midőn a legtöbb európai állam tétovázását, rendeleti vagy bírói kísérletezéseit, kompromisszualis javaslatait és tervezeit mellőzve, illetőleg azokon felülemelkedve, teljes határozottsággal magáévá tette az amerikai intézményt s a fiatalkorúak bíróságát, mint az elhagyatott és bűnelkövető gyermekek és fiatalok ügyeinek központi ható-

ságát szervezi és anyagi jogi tekintetben is teljesen elfogadja az amerikai jog kiindulási pontját, a fiatakorúaknak a rendes büntetőjogi szabályok alóli teljes kivételét.

Az 1912. május 15-én szentesített „gyermekvédelmi törvény“ (Loi sur la protection de l'enfance) mint kodifikációs mő az angol Children Act példájára felöleli a gyermekvédelem és a fiatakorú bűnelkövetők összes főbb kérdéseit. Annyiban szűkebbkörű ugyan ennél, hogy a gyermekvédelem rendszerét és a javító-iskolák és a jótékony intézetek szabályait mellőzi, miután ezekről Belgiumnak már 1900-tól megvan a részletes törvénye, (a csavargási törvény III. fejezete.) Az angol kódexnél viszont annyiban bővebb a belga új törvény, hogy épen a fiatakorúak bíróságát részletesebben szabályozza. Mig az angol törvény inkább az anyagi jogi szabályokat öleli fel s e részben maig a legterjedelmesebb „gyermek-kódex“, a belga törvény első sorban *eljárás kódexnek* tűnik fel s a fiatakorúak bíróságára nézve eddigelé a legradikálisabb, egyben a legkimerítőbb és legszabatosabb európai törvény.

A belga gyermekvédelmi törvénynek is hosszú előzményei vannak. Különösen a javító-iskolák kérdésével már évtizedek előtt foglalkoztak. A mostani törvény első javaslatát, *Le Jeune* igazságügyminiszter, a ki a fiatakorúak modern büntetőjogának valódi apostola volt Belgiumban, már 1889-ben előterjesztette s e javaslat azóta állandóan napirenden volt; ötször dolgozták át, mig végre a folyó évben sikerült azt törvényerőre emelni. Az új kódex, mely f. évi október hó 1.-én életbe is lépett, 3 részből áll: az első fejezet (1—10. art.) a szülői hatalomtól való megfosztásról szól, a második legterjedelmesebb fejezet (11—47. art.) a bűnelkövető ifjakra vonatkozó anyagi jogi és eljárási szabályokat öleli fel, a harmadik fejezet (48—65. art.) a gyermekek ellen elkövetett erkölestelen merényletek büntetését tartalmazza.

A fiatakorúak bírósága, a törvény II. fejezete szerint, minden törvényszéknél a király által 3 évre kijelölt egy, a szükség szerint esetleg több bíróból áll. Mindenik bíró, mint *juge des enfants*, egyes bíró gyanánt jár el. A kirendelés megújítható, a helyettest a törvényszéki elnök rendeli ki. A fiatalok

ügyeiben eljáró ügyészségi tagot az első ügyész, a vizsgálóbíró a törvényszéki elnök jelöli ki. Elővizsgálatnak fiatalok ügyeiben csak kivételesen van helye, a mennyiben az feltétlenül szükségesnek látszik. A vizsgálat befejezése után a vizsgálóbíró az ügyész indítványához képest vagy megszünteti az eljárást, vagy a fiatalok bírója elé állítja az ifjút.

A fiatalkorúak bírója ugyan csak a *bűnelkövetéssel* vádolt ifjakra bír hatáskörrel, de ezekhez tartoznak a törvény szerint a 18 évesnél fiatalabb *csavargó* és *kolduló*, a *rossz viselkedű* és szülőik vagy gondozóik iránt *engedetlen*, fegyelmezhetetlen fiatalok, a 16 évesnél fiatalabb *züllésnek indult* erkölestelen életű gyermekek is. Mindezekkel szemben a bíró csak védő-, nevelő- és óvó-intézkedéseket tehet és pedig a 13. §. szerint: 1. megdorgálhatja őket s szülőiket felhívja, hogy jobban ügyeljenek rájuk; 2. nagykorúságukig valamely magánszemély, egyesület vagy intézet felügyelete alá adhatja; 3. ugyancsak nagykorúságukig a kormány rendelkezése alá bocsáthatja őket javítóiskolába elhelyezés végett. A csavargó, kolduló és a fegyelmezhetetlen ifjakkal szemben csak a 2 utóbbi intézkedés tehető. Halálbüntetéssel vagy fegyházzal sújtott eselekmény elkövetése miatt, a 16 évesnél fiatalabbak, nagykorúságukon túl, 25.-ik életévük betöltéséig, a kormány rendelkezése alatt, vagyis javítóiskolában, az erkölesileg teljesen romlottak speciális kényszermunka-intézetben (2—10 évig) tarthatók, a 16—18 évesek pedig 20 évig nagykorúságukon túl. A belga törvény radikálisan modern felfogását ez a rendelkezés mutatja legszembetűnőbben. A fiatalkorú, még a 16—18 éves sem sújtható többé kriminális büntetéssel, tehát fogházzal sem, azonban a javító-nevelés az erkölesi trenirozás ideje a teljes erkölesi züllés esetén alaposan kitolható a társadalom biztosítása végett s így a javító-iskola társadalom biztosító jellege és jelentősége kézzelfoghatólag kidomboríttatik. Ezzel a belga törvény lényegében a határozatlan időre internálás eszméjét tette magáévá.

Az anyagi jogi rendelkezések közül az eljárás szempontjából is nevezetes reform még a degenerált és csökkent szellemi erejű ifjakról való gondoskodás. A törvény felhatalmazza a bírót, hogy ha a fiatalkorú testi vagy szellemi állapota iránt

kétségei vannak, azt egy vagy több orvosszakértővel megvizsgáltathassa s ha az illető testileg vagy szellemileg fogyatékosnak találtatott, a kormány rendelkezése alá bocsáthassa, speciális gyógyintézetbe leendő elhelyezés végett. Egy másik igen üdvös rendelkezés, hogy mindazok a fiatalok, akik nem helyeztetek állami intézetekbe, nagykorúságukig egy pártfogó (delégué à la protection de l'enfance) felügyelete alá helyeztetnek, vagyis a próbárabocsátás szabályai az állami intézetekben levőkön kívül minden veszélyeztetett fiatalra kiterjesztetnek.

Az eljárás tekintetében a törvény szintén teljesen az amerikai mintát tartja szem előtt. A bíró maga teljesíti a nyomozást, a fiatalok egyéniségének és környezetének gondos megállapítását s alakszerű tárgyalás nélkül rendeli el a megfelelőnek látszó intézkedést. Az előkészítő eljárás alatt a fiatalok ideiglenesen más családba, gondozóhoz vagy jótekonysági intézetbe helyezhetik, ha pedig az illető erkölcsileg teljesen romlott, vagy megfelelő gondozó vagy intézet egyáltalán nem akad, a bírósági fogházban vehető őrizet alá, de legfeljebb 2 havi időre. Ennyiben tehát a törvény kivételesen helyet ad a vizsgálati fogságnak. A tett intézkedést a bíró akár saját elhatározásából, akár az ügyész, a fiatalok, ennek szülői, gondozói vagy a pártfogó kérelmére bármikor megváltoztathatja s a fiatalok jól felfogott érdekében álló más intézkedéssel pótolhatja. Minden 3-ik évben a tett intézkedések kötelezőleg átvizsgálandók.

A bírói intézkedés ellen csak az ügyész szólhat perorvoslattal. A fiatalok, a szülők, gondozók csak akkor, ha a fiatalok a szülő vagy gondozó hatalmából, vagy felügyelete alól elvonatott. A perorvoslatot a felelősségi bíróság *egy bírója* intézi el, akit szintén a király jelöl ki 3 évre. Jellemző a törvény radikálisúsára, hogy ha a fiatalok által elkövetett bűnselekmény összefüggésben van a felnőttekével, az eljárás szétválasztandó s a fiatalok a külön fiatal-bíró elé állítandók.

Részletes és erélyes intézkedéseket tartalmaz a törvény a gyermekek erkölcsiségét veszélyeztető szülőkkel szemben, a kiktől a szülői hatalmat a rendes bíróság végleg elveheti vagy korlátozhatja (I. fejezet); ezenkívül érzékeny büntetésekkel (10—15 évi, esetleg életfogytiglani fegyház) sújtja a fiatalok

rúakon vagy gyermekeken elkövetett erkölestelen merényleteket, azoknak mesterséges megnyomorítását, kínzását, elhagyását, koldulásra felhasználását stb. (III. fejezet).

A minden tekintetben sikerült radikális új törvénynyel Belgium nem csak a belga társadalomra és a szerencsétlen sorsú fiatalkorúakra nézve végzett rendkívül hasznos és üdvös munkát, hanem nagy szolgálatot tett az európai jogfejlődésnek, mert bátor példát mutatott a többi államoknak, hogy az amerikai intézmény teljes és tartózkodás nélküli átültetése igenis lehetséges s a bírói szervezeti és hatásköri szabályok különbsége nem lehet akadály a egységes, emberies és gyakorlatias eszmék fentartás nélküli átvételének. A szervezeti szabályokat is lehet módosítani és reformálni s ha a jó és helyes eszméket. idiadalra akarjuk juttatni, nem szabad ettől sem visszariadnunk

e) *Franciaország.* Két hónappal a belga törvény megalkotása után 1912 július 22-én Franciaország is törvényerőre juttatja a fiatalok bíróságáról már rég óta készülő t. javaslatot. Az új francia törvény „a fiatalok-bíróságáról és a felügyelet alá helyezésről” (*Loi sur les tribunaux pour enfants et adolescents et sur la liberté surveillée*) jóval mérsékeltbb és szűkebb-körű ugyan, mint a belga, de mint a két amerikai intézmény átültetésére irányzott komoly kísérlet kétségtelenül figyelemre-méltó alkotás.

A francia törvény szintén 3 fejezetre oszlik. Az első szól a 13 évesnél fiatalabb bűnelkövetőkről, második a 13—18 évesekről, harmadik a felügyeletről. Legelső szembevethető vonása a törvénynek, a miben eltér úgy az amerikai mintától, mint az angol és belga gyermektörvényektől, hogy kizárólag csak a bűnelkövető gyermekekkel és fiatalokkal foglalkozik. A másik fontos és a francia jogban nevezetes újítás számba menő rendelkezése a fiatalkorúak két korosztályának éles megkülönböztetése. A francia büntetőjog eddigelé nem ismert korminimumot, mert a fiatalkorú (*mineur*) szó alatt általában a 16, — 1906 óta (április 12-iki törvény) a 18 évesnél fiatalabbakat értették. Az új törvény most a 13-ik életévben állapítja meg a büntethetőség alsó határát. A 13 évesnél fiatalabbak a törvény I. §-a szerint, ha büntetettel, vagy vétséggel vannak is

terhelve, nem állíthatók büntető bíró elé. Az ily gyermekekre nézve csak védő, nevelő, javító és felügyeleti intézkedéseknek van helyök, a melyeket a *polgári* törvényszék egy tanácsa rendel el. Ha a törvényszéknél több tanács működik, az elnök jelöli ki azt a tanácsot, a melyik a gyermekek ügyeire illetékes lesz. A 13—18 éves fiatalokú bűnelkövetőkre nézve a rendes büntetőbíróóságok illetékesek, azonban ha a törvényszéknél több büntetőtanács működik, ezek közül egy kijelölhető, mint fiatalokorak bírósága. Ennek a hatáskörébe tartoznak a törvény 18. §-a értelmében a 13—16 évesek büntetetei és vétségei s a 16—18 évesek vétségei. A 16—18 évesek bünteteteire nézve az esküdt-bíróóságok hatásköre fentartatott. Ugyanesek fenmaradt a kihágásokra nézve a rendőri bíróságok (*tribunal de simple police*) hatásköre.

Az eljárásra nézve a francia törvény még erősen ragaszkodik a rendes büntető perjogi szabályokhoz. Az előkészítést úgy a 13—18 évesek, mint a 13 évesnél ifjabbak büntetetei és vétségei eseteiben a törvényszéki vizsgálóbíró végzi (több vizsgálóbíró közül kijelölendő a fiatalok ügyeire az egyik.) Ez gondoskodik a fiatalokorának az eljárás alatti őrizet alá vételéről (megbízott magánszemélynél, jótékony intézetben vagy menhelyen), értesíti a gyermekvédő bizottmányt (*Comité de défense des enfants traduits en justice*), gondoskodik a hivatalos védő kirendeléséről. A vizsgálóbíró nyomozza ki a fiatalokorú személyi és családi körülményeit, életviszonyait (esetleg orvosi vizsgálatot rendel el), a mely feladattal külön „tudósítókát“ (*rapporteur*) bízhat meg. A tudósítók évi lajstromába működő vagy nyugalomban levő bírósági hivatalnokok, ügyvédek, ügyészek, *patronage* egyletek tagjai vehetők fel.

A vizsgálat befejeztével a vizsgálóbíró jelentést tesz a tanácsnak, az iratokat beterjeszi. A tanács úgy a gyermekek, mint a fiatalokorak ügyeiben formális tárgyalás után határoz. A tárgyalás nem nyilvános, hírlapi közlés, rajzok, képek készítése ily ügyekről tilos. A gyermekekre tehető intézkedések: a családnak visszaadás, megbízott magánszemélynél vagy megfelelő intézetben elhelyezés (*asyl ou internat*), a szegényügyi osztálynak átadás. Kihágás miatt a gyermek a rendőrbíróóság

által csupán dorgálásra (esetleg a szülők figyelmeztetésével) ítéltető, visszaesés esetén a polgári törvényszéknek adandó át. A 13—18 éves, ha „belátási képesség“ nélkül (sans discernement) cselekedett, felmentendő vagy visszaadandó családjának, vagy megbízott magánszemélyhez, jótékony intézetbe vagy nevelő intézetbe helyezendő, ahol 21 éves koráig tartható; — ha a belátási képesség megállapított, halál büntetéssel, életfogytiglani fegyházzal vagy deportációval sújtott cselekmény miatt a fiatalkorú 10—20 évi időre *javító-telepre* (colonie correctionnelle) úthalható, fegyházzal, vagy börtönnel fenyegetett cselekmény miatt a felnőttekre megszabott büntetés $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ -ével, vétség miatt a rendes büntetésnek legfeljebb felével büntethető (26 art.).

Részletesebben intézkedik a törvény a felügyelet alá helyezésről vagyis a próbáboesátásról, a mely a felmentett és szülei-
 nek, gondozóiknak visszaadott fiatalkorúakra rendelhető el. E felügyeletet a bíróság által „megbízottak“ (délégués) gyakorolják az amerikai pártfogó tisztviselők mintájára.

Az új francia törvény adja jellegzetes típusát az európai kompromisszualis fiatalkorúak bíróságának, mely a meglevő bírói szervezet és annak hatáskörét tiszteletben tartva, a fiatalkorúak ügyeit csak a rendes bírói, vizsgálóbírói és ügyészi szervek *szpecializálásával* s a perrendtartási szabályok lehető megtartásával oldja meg. Kezdetnek természetesen ez is jelentékeny lépés, a mely okvetlenül a különálló gyermekbíróságokhoz fog vezetni.

A gyermekvédelemről külön kodex (Code de protection de l'enfance) készítése iránt f. é. július 8-iki dekretummal 3 tagú bizottság küldetett ki.

d) *Olaszország.* A fiatalok-bíróságának behozatala iránt készített törvényjavaslatok közül feltétlenül a legjelesebb az 1910-iki olasz javaslat, mely bár nem helyezkedik is teljesen az amerikai és a belga radikális elvi álláspontra, de rendkívül ügyes kompromisszualis megoldást nyújt s nemesak az új francia törvénynek áll jóval felette, de több pontban a belga törvényt is felülmúlja az amerikai minta helyes megközelítésében.

A javaslat a fiatalok egyes korhatárai szerint tesz különb-

séget úgy a fiatalok bíróságának szervezete, mint az eljárás rendszere s természetesen az alkalmazandó intézkedések tekintetében is. Fiatalkorúak alatt a javaslat általában a 18 évesnél ifjabbakat érti, a fiatalkorúak egyes bírái elé azonban feltétlenül csak a 14 évesnél fiatalabbak tartoznak. Ezekkel szemben, teljesen az amerikai rendszernek megfelelő patriarkális eljárás mellett, csak óvó- és nevelő intézkedések alkalmazhatók. A 14—16 évesek is általában a fiatalok egyes bírái elé tartoznak, azonban ha a bíró a cselekmény természetére, okaira és a fiatalkorú egyéniségére való tekintettel a rendes büntetés (fogház, elzárás) alkalmazását látja indokoltnak, átteszi az ügyet a megfelelő rendes bírósághoz, ha azonban a rendes bíróság az elkülönítve és zárt helyen tartott tárgyalás után az ily vádlottat felmenti, visszateszi az iratokat a fiatalok bírójához megfelelő intézkedés végett. A 16—18 éves bűnelkövetők elvileg és szabályszerint már a rendes bíróság elé tartoznak, ügyeik azonban elkülönítve (külön vizsgálóbíró által előkészítve) és a nyilvánosság kizárásával tárgyalandók.

Ez a disztinkezió s a korhatárok megvonása a bűnelkövető fiatalok csoportjaiban annál figyelemreméltóbb, mert éppen az ily serdülőkorban roppant különbség lehet már a 12—14 éves és a 16—18 éves ifjú közt fejlettség, erkölcsi állapot, jellem szerint s így a 16 éven felülieknek szigorúbb kezelése, nemesak az anyagi jog szempontjából, (amit a mi B. Novellánk is nem ugyan ily éles elhatárolással, de szintén elfogadott), de az eljárás szempontjából megszívlelendő.

Nagyon ügyes és helyes megoldást ad a javaslat a szervezeti kérdésekre nézve is. Fiatalok külön bírái a törvényszéki és a járási székhelyeken neveztetnek ki. A törvényszéknél egy törvényszéki bíró, mint kerületi fiatalbíró 5 évre, a járásokban egy vagy több laikus bíró (25 éves kifogástalan magaviseletű, e feladatra különösen alkalmas, házasságban álló állampolgár), a kiket 3 évi tartamra a főügyész javaslatára s a járásbíró meghallgatása mellett a felelősségi bíróság elnöke nevez ki. A járási fiatalbíró átveszi a feljelentéseket, sürgős esetekben teljesíti a nyomozást, őrizetbe vételt és jelentést tesz a kerületi bírónak.

Nagy gonddal, részletesen szabályozza a javaslat az eljárást külön a fiatalbírák és külön a rendes bíróság előtt folytatandó esetekre. A 16 évesnél fiatalabbakra nézve maga a bíró végzi a nyomozást, a környezettanulmányt. Az ily fiatalkorú le nem tartóztatható, se bírósági, se közigazgatási fogházba nem helyezhető, ha őrizetbe vétele szükséges, ideiglenesen családjához, patronázs egyletben, jótékony intézetben vagy a községi menhelyben helyezhető el. A 9 évesnél fiatalabb bűnelkövető családjánál, illetve gondozóinál hagyandó s azok felhivatnak, hogy magaviselete felett büntetés terhe alatt őrködjenek. Ha a gondozók nem nyújtanak eziránt garanciát, a gyermek patronázs egyletbe, jótékony, vagy javító intézetbe adható, ahol 21 éves koráig tartható. Ugyanezek a védő intézkedések tehetők a 16 évesnél fiatalabb felnevelt ifjakkal is.

A fiatalbíró előtti tárgyalás alakszerűtlen, a nyilvánosság kizárásával s az ügyész közbejötté nélkül történik. A bírói határozat szólhat felmentésre, dorgálásra, házi fogságra (20 napi maximum), próbára bocsátásra, javító- vagy gyógyintézeti elhelyezésre.

A végrehajtást maga a bíró személyesen vezeti, a pártfogó vagy más közhivatalnok igénybevételével. A javaslat nagyon bőlesen *fizetéses pártfogó tisztriselői állásokat* szervez, a kerületek nagyságának megfelelő számban. A pártfogók közhivatalnokok, főfeladatuk a felügyelet alá helyezett (próbárabocsátott) ifjak gondozása és ellenőrzése. A pártfogók 8 naponként kötelesek írásbeli, sürgős esetekben szóbeli jelentést tenni a bírónak. Ha a bíró megállapítja, hogy a fiatalkorú megjavult, feloldhatja azt a felügyelet alól; épígy ellenőrzi a javító intézetbe elhelyezetteket s tett intézkedéseit bármikor visszavonhatja.

Az olasz javaslat kétségtelenül a legsikerültebb kompromisszum, mely az amerikai és európai felfogás közt képzelhető. Elfogadja az amerikai elvi álláspontot, de tiszteletben tartja az európai jogászvilágnak a radikális reformoktól való aggodalmait is.

e) *Németország.* Sokkal szerényebb és mérsékeltőbb az olasz javaslatnál az 1912 évben megjelent legújabb német javaslat. (Entwurf eines deutschen Gesetzes über das Verfahren gegen

Jugendliche.) Fontos jelenség, hogy Németország is, mely az idegen intézmények iránt általában nagy hidegséggel szokott viselkedni, (hiszen a feltételes elítélést, a próbára bocsátást formailag ma sem fogadta el), a fiatalok bírósága iránt különös rokonszenvet mutatott mindjárt eleitől fogva. Sőt éppen Angliával egy időben, 1908-ban rendeleti úton elkezdik az új intézmény felállítását. A porosz igazságügyminiszter 1908. jún. 1-én, a bajor 1908. júli 25-én kelt rendeletével s több kisebb német állam hasonlóan rendelettel lépteti életbe a fiatalok ügyeinek elkülönített és külön kijelölt bíró vagy tanács előtti tárgyalását. Kölnben 1908. jan. 1-től, Frankfurtban, Berlinben 1908. június havától tényleg működik az ily értelemben vett gyermekbíróság. 1910-ben már 60 bíróságnál működött az új intézmény.

A bírói szervezeti törvény és a bűnvádi perrendtartás revíziójáról szóló javaslat (1908—1909.) részletesen kívánta szabályozni a fiatalok bíróságát s az azelőtti eljárást, a javaslat visszavonása után (1911.) pedig a birodalmi igazságügyi kormány külön törvényjavaslatot dolgoztatott ki a *fiatalok elleni eljárásról*, melynek szövege éppen a napokban jelent meg.¹ A javaslat meglehetősen tartózkodó álláspontot foglal el s a fentebbi európai törvényekhez és javaslatokhoz képest messze elmarad az amerikai mintától.

A javaslat szerint a fiatalok ügyeinek ellátására, ha erre szükség van (!), az igazságügyi kormány a járásbíróságoknál külön osztályokat (fiatalok bírósága) alkot, a mely mellé Schöffék gyanánt a fiatalok nevelésével foglalkozók (így néptanítók is) hívhatók meg.

Ha a nevelő és javító intézkedések ezelszerűbbeknek mutatkoznak, a közbűnös emelése mellőzendő. Vád emelés után is, ha a nevelő és javító intézkedések előnyösebbeknek látszanak, az eljárás megszüntethető. Az ügy e két esetben a gyámhatóságnak adandó át, mely a fiatalokot megdorgálhatja, vagy a törvényes képviselő, illetőleg az iskolai hatóság fegyelme alá

¹ Mint utólag értesültem, a javaslat éppen az előadásom előtti napon, 1912. nov. 29-én nyújtatott be a birodalmi gyűléshez.

adja, vagy javítónevelését rendeli el, vagy pártfogó felügyelete alá helyezi. (Egészen a magyar B. Novella „intézkedései“.)

Ha a fiatalkorú ellen a bűnvádi eljárás lefolytatandó, már a vizsgálat alatt védő rendelendő mellé, a főtárgyalásra pedig, ha védője nincs (?), Beistand állítandó. Vizsgálati fogságnak fiatalkorú ellen nincs helye, (ha szükség, javító intézetbe helyezhető az eljárás idejére.)

A főtárgyalás a fiatalkorú ellen elkülönítve tartandó. A nyilvánosság teljesen kizárható, vagy korlátozható.

Ha a cselekmény jelentéktelen, az ügyészség elállhat a vádtól s a bíróság az eljárást megszüntetheti.

f) *Ausztriában* a fiatalkorúak ügye iránti érdeklődés elég korán vezetett törvényhozási és kormány-intézkedésekhez.

Az 1898., 1903., 1905., 1907. és 1908. évi igazságügy-miniszteri rendeletek intézkednek a fiatalok ügyeinek nagyobb figyelemben részesítése iránt. A fiatalkorúak külön bíróságának létesítése iránt az 1907-iki első osztrák gyermekvédelmi kongresszus tett kezdeményező lépéseket, melyek eredménye az 1908. okt. 21-iki rendelet, mely a fiatalok bűnügyeinek elkülönített intézését írja elő.

Az 1907-ben, majd 1911-ben a fiatalkorúak új büntető-jogáról benyújtott törvényjavaslat első sorban az anyagi jog reformját tartalmazza, de felöleli — habár csak facultative — a fiat. bíróságát is. Törvényszékeknél és járásbíróságoknál, ha alkalmas bírák, alkalmas helyiségek vannak és ha a társadalmi közreműködés biztosítottnak látszik, külön osztályok (Jugendgericht) látnák el a fiatalok ügyeit.

Az anyagi BTK. 1909-iki és 1912-iki új javaslataival egyidejűleg ily értelemben a BP. módosításáról is javaslat készült, azonban még mindig elég konzervatív szellemben.

g) A többi európai államok közül Hollandiában, Dániában, Oroszországban, több svájci kantonban indultak meg hasonló törekvések és kísérletek a juvenile court meghonosítására. Legújabbban *Spanyolországban* 1912. okt. 28-án terjesztett javaslat a szenátus elé a fiatalok bíróságáról.

3. A fiatalok bírósága Magyarországon.

Érdekes helyzetben voltunk és vagyunk hazánkban a fiatalok bíróságával. Az új intézmény az igazságügyi miniszterium 1908. évi 20.003. sz. rendelete alapján tényleg már 1909 januárius hó 1.-én életbelépett nálunk is (sőt Budapesten már 1908 okt. 14.-én tartotta első ülését a büntetőtörvényszéknél a fiatalok bírósága), törvényünk, sőt törvényjavaslatunk azonban mai napig sínes róla. A törvényi jogot tekintve tehát Anglia, Belgium, Franciaország megelőztek bennünket az új intézmény kodifikálásával, az élő jog szempontjából azonban Magyarország is a legelsőek közé tartozik, voltaképpen mindjárt Anglia és Németország után sorozható az intézményt elfogadott államok között. Még érdekesebb a helyzet a fiatalok új anyagi büntetőjogát tartalmazó Büntető-Novellánkkal szemben. Törvényhozásunk az 1908. évi 36. t.-cikk II. fejezetében a legmodernebb szellemben reformálja a gyermekekre és a fiatalokra vonatkozó bűnügyi szabályainkat s lényegileg magáévá teszi az amerikai jog radikális álláspontját; e nagyszabású s a hazai büntetőjog történetében minden bizonynyal korszakalkotó reformok azonban csak 1910 jan. 1.-én léptek életbe, míg a fiatalok bírósága, jóllehet a törvényhozás maig sem pótolta azt a mulasztását, hogy a Büntető-Novellában vagy azzal egyidejűleg külön törvényben gondoskodott volna az új anyagi szabályoknak megfelelő eljárási és szervezeti reformokról, jóval előbb mégis elkezdte — habár eléggé kompromisszuális keretben — működését s ma már több mint 4 éves multra tekinthet vissza.

E sajátos állapotunk teljesen érthető, ha a Büntető-Novella és gyermekvédelmi törvényeink történetét ismerjük. Büntető-törvénykönyvünk a francia és német klasszikus kódexek utánképzése lévén, a bűnelkövető gyermekkel mit sem törődött, a 12—16 éves fiatalokra pedig beérte a redukált büntetési tételek felállításával. A hazai modern szellemű jogászság már a 90-es években elkezdte a huzatot a büntetőtörvénykönyv ez irányú elavult szabályainak revideálása iránt. A magyar jogászegyletben tartott előadások egész sorozata tanuskodik a győ-

keres reformok iránti élénk közfelfogásról és sürgetésekről, valamint a gyermekvédelem állami felkarolása és szervezése iránti általános óhaj felől. Ez a reformmozgalom teremtí meg először az 1901 évi (8. és 21.) gyermekvédelmi törvényeket, melyekkel hazánk e téren az első államok közé emelkedik. E két törvény s az azok végrehajtásáról szóló 1903-iki gyermekvédelmi szabályzat részletesen gondoskodik az *elhagyatott* gyermekek megmentéséről, majd az 1907 évi 60.000 sz. belügyminiszteri rendelet a *züllött*, erkölesi romlás útján levő fiatalokra is kiterjeszti az állam védő és gyámolító kezét.

Az erkölesileg veszélyeztetett gyermekek és ifjak e két osztályáról való gondoskodás után alkotja meg törvényhozásunk 1908-ban a Büntető-Novellát, melynek második fejezete a *bűnelkövető* gyermekekre és fiatalkorúakra nézve a nálunk is népszerűvé vált modern eszméket emeli diadalra. A gyermekre (12 évesnél ifjabb) nézve nem éri be a bűnvádi eljárás és a vádemelés kizárásával, hanem gyámolító, védő és erköleserősítő intézkedésekről gondoskodik velük szemben; a 12—18 éves, *n. n. fiatalkorúakra* nézve pedig elvileg elejti a megtorlás elvét s ezekre nézve is erköleserősítő, nevelő, javító „intézkedések” alkalmazását írja elő s csak végső esetben, ha „szigorúbb intézkedésre” van szükség, engedi meg s akkor is lehetőleg csak a 15 évesnél idősebbekre a fogház (esetleg államfogház, elzárás) alkalmazását. Ez utóbbi rendelkezéssel koncezzsiót tesz a Novella a régi felfogás hiveinek, azonban a modern felfogást azzal érvényesíti itt is, hogy a fiatalokra esetleg kiszabott fogházbüntetés végrehajtására speeciális intézetek létesítését rendeli el (fiatalkorúak fogháza), melyek lényegileg az amerikai reformatory- s az angol Borstal-intézeteknek megfelelő szigorúbb fajta javító-intézetek lennének.

A gyermekvédelem s a fiatalkorú bűnelkövetők erkölesi megmentése tekintetében tehát hazánk törvényhozásilag is a legmodernebb elveket és intézményeket tette magáévá. Elfogadta a próbáboesátás, a pártfogó felügyelete alá helyezés amerikai intézményét is, mint az erkölesileg veszélyeztetett ifjak jó útra térítésének leggyakorlatiasabb és humánusabb eszközét is. Egy lézaga maradt csak a fiatalkorúak új büntetőjogának: a fiatal-

korúak külön bírósága. *Balogh Jenő*, a Büntető-Novella II. fejezetének értelmi szerzője, már 1905-ben, az új északamerikai intézmény ismertetése kapcsán,¹ kifejezte azt a nézetét és óhaját, hogy a fiatalkorúak ügyeinek elkülönített tárgyalása iránt *ügyviteli úton* is elég lenne intézkedni, de számos irányban (az esküdtbírósági hatáskör alól kivétel, a nyilvánosság korlátozása, felügyelő tisztviselők alkalmazása stb. iránt) *törvényhozási* intézkedésekre lesz szükség Hogy a Büntető-Novella nem ölelte fel a fiatalkorúak bíróságát, ennek közvetlen oka talán éppen Balogh e felfogásában keresendő. A Büntető-Novellát, mely kifejezetten az anyagi büntetőtörvénykönyv legégetőbb hiányait akarta pótolni, a javaslat tervezői nem kívánták eljárási reformintézményekkel is bővíteni s ezzel annak megalkotását — okulva a Novella 20 éves vajudásán — késleltetni. A miniszterium, épp úgy mint a büntetőtörvénykönyv novellájára és revíziójára nézve, a fiatalkorúak bírósága tekintetében is magáévá tette Balogh említett felfogását és így adta ki már 1908 aug. 17-én (20.003 sz. a.) az említett rendeletet, melyvel éppen a Büntető Novella anyagi jogi reformjának előkészítése s mintegy a bírói kar előzetes begyakorlása végett már 1909 jan. 1.-től kezdve életbeléptette a fiatalkorúak ügyeinek elkülönített intézését mindazoknál a járásbíróságoknál és törvényszékeknél, a melyeknél a bűnügyeket állandóan két vagy több bíró, illetőleg főtárgyalási tanács látja el. Gondoskodott ugyanekkor a külön vizsgálóbírák kijelöléséről is oly törvényszékeknél, a hol több vizsgálóbíró van kirendelve. E rendeletet felváltotta a Büntető-Novella életbeléptetéséről szóló 1909 évi 27.100 sz. igazságügyi miniszteri rendelet, mely a Lúnelkövető fiatalkorúakkal és gyermekekkel szemben való *eljárást* részletesen szabályozza s a fiatalkorúak bíráinak, az ily ügyekben eljáró ügyészeknek és vizsgálóbíráknak kijelöléséről, a pártfogók és pártfogó-tisztviselők kirendeléséről is nagy körültekintéssel gondoskodik. Ez a rendelet s az ennek alapján kifejlett gyakorlat képezi ma is forrását hazánkban a fiatalkorúak bíróságának.

A fiatalkorúak bírósága tehát hazánkban is épp úgy, mint

¹ Jogtudományi Közlöny, 1905. évi 427. l.

Angliában, Németországban, Ausztriában, sőt több helyen Amerikában is rendeleti, illetőleg szokásjogi úton kezdte meg működését s így történt, hogy bár az új intézmény nálunk már 4 év óta életben van, voltaképpen ma van napirenden annak kodifikálása, a f. é. aug. 15.-én az igazságügyminiszterium által közzétett *törvénytervezet* kapcsán. Az igazságügyminiszterium ugyanis már 1908-ban magáévá tette Balogh Jenő azt a másik propositzióját is, hogy a fiatalok bíróságáról külön önálló törvényt kell alkotni. Az első hevenyészett Tervezet, a mely „a züllésnek indult és erkölcsi veszélynek kitett gyermekekről” szóló törvénytervezet egy fejezete lett volna, már 1908-ban készen is volt (Angyal Pál és Finkey Ferencz tollából), a második részletesebb tervezet 1909-ben, a harmadik 1910-ben készült el. Sajnos, egyik sem tudott törvényjavaslattá sem válni. A IV., 1912.-iki tervezetet érte végül az a szerenese, hogy az igazságügyminiszterium kész törvényjavaslat alakjában, indokolással együtt, kinyomatta s az Igazságügyi Javaslatok Tárának f. é. aug. 15.-iki számában közzétette s hozzászólás végett az igazságügyi köröknek, szakembereknek és egyesületeknek megküldötte. Ez a nagy gondtal és alaposággal kidolgozott Tervezet tekinthető tehát az igazságügyi kormány mai hivatalos programjának s ezt lehet és kell összemélnünk mint *magyar javaslatot* a külföldi hasontárgyú törvényekkel és javaslatokkal.

Jelen igénytelen összehasonlító jogi felolvasásomban nem tekinthetem feladatombul sem az 1908., illetőleg 1909. évi rendeletekkel megteremtett tényleges állapotnak, a fiatalok bíróságára nézve a mai élő magyar jogban fennálló szabályoknak, sem az új Tervezetnek, mint előreláthatólag a közel jövő törvényi jogának részletes bemutatását. A fennálló szabályok kritikája ma már felesleges, hiszen az új Tervezet éppen a mai ideiglenes és bizonyára ki nem elégítő szabályokat akarja hatályon kívül helyezni, illetőleg reformálni, a Tervezet pedig már is a legilletékesebb helyekről minden oldalról meg lett vitatva. Részemről azért elégnek vélem, ha a fennálló tételes szabályok és a Tervezet vázlatos ismertetése és kritikája mellett főleg annak bemutatására szorítokozom, mennyire közelíti meg a magyar fiatalok bírósága az intézmény eredeti amerikai min-

táját s mily helyet foglal el a magyar Tervezet az e tárgyú legújabb európai törvényhozási munkálatok sorában.

Az 1908- és 1909-iki rendeletek, mint ideiglenes és előreláthatólag átmeneti jellegű szabályok, abból indultak ki, hogy a fennálló bírói szervezeti és hatásköri szabályok minél kisebb érintésével miként lehetne az amerikai intézményt legalább alakilag megközelíteni s a helyesnek elismert alapelveit, a fiatalok terheltek ügyeinek a *Büntető-Novella* modern szellemében leendő tárgyalását biztosítani. E célból a rendeletek elégnék vélték a nagyobb forgalmú járásbíróságoknál és törvényszékekénél, a melyeknek székhelyein jönnek elő ügy is nagyobb számmal a fiatalok bűnelkövetők ügyei, a bűnügyekkel foglalkozó több bíró, illetőleg több tanács közül kijelölni azt a legalkalmasabbnak látszó bírót, illetőleg tanácsot, a ki vagy a melyik ezen ügyeket állandóan intézze.

A törvényszéknél ugyanígy külön kijelölendő a vizsgálóbíró és az ügyészégi tag, a ki ily ügyekben rendszerint hivatva lesz eljárni. Az 1909-iki, ma is érvényes rendelet részletesen gondoskodik a fiatalokéknak az előzetes eljárás során és a tárgyalás alatt a felnőtt terheltektől leendő elkülönítéséről. Részletes ításításokat ad a fiatalokéknak egyéniségének, családi viszonyainak és környezetének alapos kipuhatólásáról. Szabályozza a pártfogók és pártfogó tisztviselők kirendelését, a kiknek feladatául írja elő a fiatalokéknak a *környezettanulmány* beszerzését s a gyermek, vagy fiatalokéknak ideiglenes elhelyezéséről és általmáról való gondoskodást. Az előzetes letartóztatást és vizsgálati fogságot csak a „mellőzhetetlenül szükséges esetekben“ engedni elrendeli s fogantatására a javítóintézetbe, gyermekmenhelyre vagy megbízható egyénnél való őrizetet is megengedi. Magára az eljárásra, így különösen a tárgyalásra nézve a rendelet természetesen nem változtatott a B. P. szabályain s csak a tárgyalási hely és a fiatalokéknak elkülönítésére vonatkozólag rendelkezik részletesebben.

Ezek a fennálló szabályok négy év alatt eléggé át is jöttek már a gyakorlatba s a nagyobb helyeken rendes gyakorlat lett a fiatalokéknak ügyeinek elkülönített tárgyalása, a környezettanulmány előzetes beszerzése s általában a fiatalokéknak

terheltek humanusabb kezelése a büntető eljárás során. Ezzel a tényleges állapottal is kétségtelenül egy jelentékeny lépést tettünk előre a fiatalkorúak bíróságának ideálja felé, de természetesen a B. P. formalisztikus szabályainak fennállása mellett szó sem lehetett arról, hogy ezt az ideált, az akkori amerikai mintát jobban megközelíthessük. A mai állapotunk tehát azonos a Németországban, Ausztriában, Angliában fennálló tényleges helyzettel. Formailag és névleg vannak gyermekbíróságaink, lényegileg azonban attól, hogy ez a külön bíróság perrendtartási formaságok nélkül maga intézze az összes elhagyatott, züllött és bűnelkövető fiatalok ügyeit, bizony még nagy messzeségben állunk.

Lássuk azért röviden az új Tervezetet. Hát ez mennyivel hoz közelebb az ideálhoz, mennyire akarja és fogja megvalósítani az eredeti mintát?

Mindenekelőtt el kell ismernünk, hogy a Tervezet egy rendkívül gondos és körültekintő munkalat, mely a fiatalkorúak bíróságának szervezeti kérdéseit és az eljárás összes részleteit nagy alaposággal szabályozza s ily értelemben is felette áll nem csak az angol Children Act idevágó szabályainak, de a legújabb német javaslatnak és a francia törvénynek. Nyolcz fejezetben (75 §.) szabályozza 1. a fiatalkorúak bíraira, 2. a fiatalkorúak bűnügyeiben a fiatalkorúak-bírája előtti, 3. a rendes bíróság előtti eljárásra, 4. a perorvoslatokra, 5. a végrehajtásra, 6. a bűnelkövető *gyermek*ek és az *erkölesi romlásnak kitétt* vagy *züllésnek indúlt kiskorúak* ügyeiben a fiatalok bírája előtti eljárásra, 7. a rendőri büntető bíróság előtti eljárásra vonatkozó kérdéseket, végül 8. a B. T. K. egyes szakaszainak az új eljárási szabályok folytán szükségessé vált módosítását. Szóval egy teljes és kimerítő szervezeti és eljárási kodex lenne, mely méltóan egészítené ki a Büntető Novellát és betetőzné a fiatalkorúak büntetőjogának új épületét.

A kiindulási pontra, az elvi jelentőségű kérdésekre nézve a Tervezet, miként a csatolt indokolás is őszintén beismeri, nem tette magáévá az amerikai vagy a belga új törvény radikális álláspontját, s nem csatlakozott a többi európai törvények vagy törvényjavaslatok egyikéhez sem, hanem oly „közbeeső

útat választott, a mely egyfelől szorosán símulni kíván a B. Novellában lefektetett anyagi jogi elvekhez, másfelől a legújabb büntetőpolitikai követelményeket az eljárásban annyiban kívánja érvényre emelni, a mennyiben ez sajátlagos viszonyaink között gyakorlati eredményre nyit kilátást⁶. Vagyis a Tervezet erősen kompromisszuális jellegű. A mai tényleges állapottal szemben hatalmas újabb lépést tesz az ideál felé, de maga bevallja, hogy attól még mindig messze marad. Arra, hogy az összes elhagyatott, züllött és bűnelkövető gyermekek és ifjak ügyeinek intézésére egy speciális központi szervet teremtsen s a cselekmények súlyától a hatáskör kérdésében eltekintsen, nem mert vállalkozni. Az indokolás szerint a „jogászi közvélemény“ hazánkban bizonyára nem fogadta volna megnyugvással a mai hatásköri szabályok ily radikális áttörését, mely azt hozta volna magával, hogy egyes bíró 5, esetleg 10 évi szabadságvesztést mondhasson ki.

A szervezet és a hatáskör tekintetében a mai állapottal szemben azt a lényeges újítást teszi, hogy a törvényszékeknél is *egy-egy bíróra* ruhazza a fiatalkorúak ügyeit, a mennyiben a törvényszéki fiatalbíró egy évnél nem magasabb szabadságvesztést tart kiszabandónak. Ellenkező esetben azonban, tehát ha akár a törvényszéki, akár a járásbírósi fiatal-bíró egy évnél magasabb szabadságvesztés büntetést tart szükségesnek, ezután is egy törvényszéki hármastanács (és pedig a büntető felelősségi tanács) fog ítélni. Ugyancsak jelentékeny újítás, hogy az esküdtbírósi hatáskörét közönséges büntettek miatt a fiatalkorúakra nézve a Tervezet megszünteti. Csupán a sújtóvétségek miatt ítélné jövőre is esküdtbírósi a fiatalkorúak felett.

A fiatalkorúak ügyeiben tehát a Tervezet szerint a következő fórumok járnának el: 1. a fiatalkorúak bírója a járásbírósnál, 2. a fiatalkorúak bírója a törvényszéknél, 3. a törvényszéki tanács, 4. esküdtbírósi (sajtó ügyekben), 5. rendőri bíróság (kihágási ügyekben). A „fiatalkorúak-bírái“ elnevezés alatt a törvényszékeknél és a járásbírósi bíróságoknál az igazságügy-miniszter (esetleg a táblai elnök) által három évre kijelölt egyes bírák értendők, a kik közül a súlyosabb (az esküdtbírósi és törvényszék hatáskörébe tartozó) ügyeket a törvényszék egész

területén a törvényszéki fiatal-bíró látua el, sőt a törvényszéki székhelyen ez intézné a járásbírótság elé útalt ügyeket is. A járásbírótságok közül tehát csak a törvényszéki székhelyen kívül levőknél lennének fiatalok-bírái. A törvényszéki felebbviteli tanács elé tartoznának azok az esetek, melyekben 1. a fiatalok-bírája egy évet meghaladó fogházat vagy államfogházat tart kiszabandónak, 2. ha a 16-ik életévét már betöltött fiatalkorú halállal vagy életfogytiglani fegyházzal büntetendő eselekménnyel van vádolva, 3. ha a terhelt oly eselekménnyel is van vádolva, melyet 18-ik életéve után követett el.

A hatáskört illető újítása még a Tervezetnek, hogy a fiatalkorúak bírait felhatalmazza a tiltott eselekményt elkövető *gyermek*ek és a bűnelkövetéssel *nem gyanúsított*, de erkölcsi romlás veszélyének kitétt vagy züllésnek indult „*kiskorúak*“ ügyeiben való intézkedésre is. Az utóbbiak érdekében azonban a fiatalkorúak bírása csak *sürgős esetekben* és csak *ideiglenes* intézkedéseket tehet, melyekről az árvaszéket értesíti, a végleges intézkedés az árvaszék hatáskörébe tartoznék.

Az eljárás tekintetében a Tervezet különbséget tesz a fiatalkorúak-bírása előtti és a rendes bíróság (törvényszéki tanács) előtti eljárás közt. A fiatalkorúak-bírása előtt ismét ahoz képest alakúl az eljárás, hogy a bíró elégnék véli-e a védő, óvó vagy nevelő intézkedések alkalmazását, avagy fogház, államfogház, illetőleg elzárásbüntetést (legfeljebb egy évi terjedelemben) akar alkalmazni. A védő, óvó, nevelő intézkedéseket a megejtett nyomozás után *ügyészi indítvány hiányában is és alakszerű tárgyalás nélkül* teszi meg a bíró, ha azonban szabadságvesztés büntetés kiszabása mutatkozik kívánatosnak és az ügyész elvállalta a vád képviselőtét, a járásbírótsági eljárás szabályainak megfelelő *tárgyalás* tartandó (ügyész és hivatalból kirendelt védő közreműködésével). A tárgyaláson a bíró belátása szerint kizárhatja a nyilvánosságot. A „rendes bíróság“ előtti tárgyalás a B. P. szabályai szerint tartandó, azonban a felnöttek ügyeitől lehetőleg elkülönítve és szintén a nyilvánosság korlátozásával. Az ily tárgyaláson választott védő hiányában hivatalból *közrédő* rendelendő ki.

Érdemleges perorvoslatok : egy fokú felebbezés és semmi-

ségi panasz (a Kuriához). A fiataikorúak-bírának ítélete elleni felebbezést a törvényszék felebbviteli tanácsa, az utóbbi által első fokban hozott ítélet ellen beadottat a kir. tábla külön felebbviteli tanácsa bírálja el. Felebbezés „bármely okból” (ténykérdésben is) használható, semmiségi panasz csak azon alapon, ha a felebbviteli bíróság a törvényben az intézkedésre előírt korlátokat nem tartotta meg.

A végrehajtási szabályok közt részletesen gondoskodik a Tervezet főleg a próbáráboesátás hatályosabbá tételéről (próbaidő meghosszabbítása).

Miként e néhány kiragadott pontból is látható, a Tervezet ha nem helyezkedik is a teljesen különálló és az összes veszélyeztetett fiatalok teljhatalmú központi hatósága gyanánt szervezett amerikai gyermekbíróság álláspontjára, de jelentékeny közeledést is tett e felé. Az erkölcsi romlásnak kitett, de még nem bűnelkövető fiataloknak legalább sürgős esetekben identálása, az óvó, nevelő intézkedéseknek alakszerű tárgyalás nélkül megtehetőse, a védelem és a legalitás elvének háttérbe szorítása, a védelemről való hivatalos gondoskodás, az egész eljárás, a felebbvitel egyszerűsítése, könnyítése, a fiataikorúak érdekében tett számos kitűnő intézkedés (közvédő, a nyilvánosság kizárása), az anyagi jogszabályok tökéletesítése, (új erkölceserősítő, nevelő intézkedések), mind oly helyes és üdvös reformok, melyek a Tervezetet az európai legjelesebb törvényhozási kísérletek közé emelik. Talán nem túlozok, ha azt kockáztatom, hogy a belga törvény és az olasz javaslat után a mi Tervezetünk a legtökéletesebb e nemű alkotás, mely ha törvénynyé válik, hamarosan az elsők közzé fogja emelni hazánkat a fiataikorúak bíróságát meghonosító államok közt.

Természetesen ez az általánosságban kifejezett elismerés és dícséret nem jelenti azt, mintha a Tervezetet minden pontjában helyesnek és sikerültnek tartanám. Sőt részemről is több kifogásolni és módosítani valót találok benne. — Így, hogy csak a nézetem szerint legszembeötlőbb hibákat vagy hiányokat említsem meg: 1. túlsoknak tartom az öt első fokú fórumot, a mi könnyen hatásköri összeütközésre vezethet; az esküdtbíróságot és a rendőri büntető bíróságot, a melyeknek

hatáskörét a Tervezet úgy is alaposan leSORÍtja, azt hiszem egészen kihagyhatnók a forumok közül;

2. az erkölcsileg veszélyeztetett, züllésnek indúlt fiatalok ügyét nem csak sürgős esetekben, de szabály szerint a fiatalkorúak bírái elé ūtálnám; épen ezek a kritikus helyzetben levő ifjak szorúlnak legjobban a jóakarató támogatásra és nevelő intézkedésre, a mit leghelyesebben épen a fiatalkorúak bírāja tudna megtenni; az árvaszék bevonását s felülbírálási jogát zavarónak tartom;

3. nagy hiánynak vélem, hogy a Tervezet nem gondoskodik a pártfogó tisztviselők rendszeresebb alkalmazásáról; azt már mindenütt elismerik, hogy hivatásos, fizetéses pártfogó tisztviselők nélkül a fiatalkorúak bírósága nem képes jól betölteni feladatát, ha tehát azt akarjuk, hogy az új intézmény valóban beváljék, hogy biztos és alapos környezettanúlmányokat kapjunk, gondos és szakszerű felügyelőket, gondozókat, igazi pártfogókat teremtsünk az erre szoruló fiatalkorúak részére, nem szabad sajnálni azt az aránylag nem is nagy kiadást, a mi a pártfogó tisztviselők díjazására szükséges lenne; ez a kiadás úgy is bőven megtérül az erkölcsi és gazdasági haszon révén, a mit a sok ingadozó ifjú jó ūtra térítése jelent;

4. az eljárási szabályok tekintetében kifogás alá eshetik a rendes perrendtartási szabályok alkalmazása a fiatalok súlyosabb ügyeiben. Igaz, hogy Amerikában is a legsúlyosabb ügyek a rendes bíróság (esküdtbíróság) elé ūtálhatók, de ez rendszerint csak kivételes eset, míg a Tervezet már az egy évnél hosszabb szabadságvesztés kiszabásának *lehetősége* miatt rendes bíróság elé állítja a fiatalokat s kiteszi az egészen serdületleneket a zaklató formalizmusnak. Nézetem szerint teljesen elég lenne, ha az esküdtbíróság elé tartozó ügyek, sőt ezek közül is csak a legsúlyosabbak és az olasz javaslat mintájára csak az idősebbek (15—18 évesek) ily ügyei tétetnének a törvényszéki tanácshoz s az ez előtti eljárás tekintetében is még több egyszerűsítés történnék;

5. szó férhet a rendőri bíróságok pénzbüntetés kiszabási jogához is; részemről ugyan még inkább kifogásolom az elzárás alkalmazásának jogát; ha azért a rendőri hatóságok jurisz-

dikeziója fentartatik, a mit mint fentebb is érintettem, elvileg sem helyeslek, részemről inkább azt óhajtanám, hogy adjuk meg nekik a pénzbüntetés jogát, de vegyük el tőlük az elzárás kiszabhatóságát; ha a rendőrbíró elzárást tart szükségesnek, tegye át az ügyet a fiatalok bírójához.

Mindezen és más kisebb hiányok daczára a Tervezet, mint kompromisszuális megoldás, egészen véve oly sikerült munkalat, hogy fentartás nélkül örömmel üdvözölhetjük azt és kívánhatjuk mielőbbi törvényerőre emelkedését. Igaz, hogy a radikális reformok jobban imponálnak s új intézmény behozatalánál mindig ajánlatosabb az eredeti mintát, mint a másolatokat utánozni, de maga a Büntető-Novella is, melyre pedig méltán vagyunk oly büszkék, mint a fiataikorúak anyagi büntetőjogának radikális reformkódexére, sokban ragaszkodott a régi, meggyökerezett felfogáshoz és tiszteletben tartotta a jogászok természetes konzervativizmusát. A jelen Tervezet is azért, ha nem elégíti is ki teljesen elméleti követeléseinket, ha elmarad is az ideál megvalósításától, de feltétlenül tiszteletreméltó haladást jelent és alaposan elő fogja fogja készíteni hazánkban a talajt az új intézmény jövőendő továbbfejlesztéséhez.